

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutus

NKITIS14

2016

Heidi Rautanen

KELLUVA KOKOELMA

– neljän kirjaston kokemuksia kellutuksesta

Heidi Rautanen

KELLUVA KOKOELMA

- neljän kirjaston kokemuksia kellutuksesta

Kelluvalla kokoelmalla tarkoitetaan kokoelmaa, jonka niteillä ei ole kotiyksikköä vaan niteet jäävät siihen toimipisteeseen johon palautuvat. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää miten kellutus on neljässä suomalaisessa kirjastossa järjestetty, miksi kellutukseen on siirrytty ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut. Tässä työssä kellutusta tutkitaan yleisen kirjaston näkökulmasta ja toimeksiantajana toimii Turun kaupunginkirjasto.

Tutkittavat kirjastot olivat Espoon, Vantaan, Oulun ja Jyväskylän kaupunginkirjastot. Tutkimus oli laadullinen ja tutkimusmenetelmänä käytettiin asiantuntijahaastattelua, joista kolme tehtiin paikan päällä ja yksi sähköpostitse. Haastateltavilta kysyttiin edellisessä kappaleessa mainittujen kysymysten lisäksi muun muassa kellutukseen valmistautumisesta, kelluvan kokoelman ylläpidosta, mahdollisista ongelmista sekä henkilökunnan suhtautumisesta kellutukseen.

Tutkituista kirjastoista kolmessa on käytössä täydellinen kellutus, yhdessä osakellutus. Suurimpia syitä kellutuksen aloittamiseen oli halu vähentää logistiikkaa ja tehostaa aineistojen kiertoa. Kellutuksen seurauksena kuljetettavien aineistojen määrä laski kolmessa kirjastossa ja nousi yhdessä. Aineistojen vaihtuvuus on kirjastoissa kellutuksen seurauksena kasvanut. Suurimpia haasteita olivat tasapainottaminen ja uuden ajattelutavan omaksuminen.

Tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää, mutta teoriassa mainittujen seikkojen ja haastatteluissa ilmi tulleiden asioiden välillä on huomattavissa joitakin yhtäläisyyksiä. Mahdollisia jatkotutkimusaiheita voisivat olla muun muassa Turun kaupunginkirjaston kellutuksen vaikutusten arviointi, kellutus tieteellisen kirjaston kannalta ja kellutuksen vaikutukset asiakastytyväisyyteen.

ASIASANAT:

kirjastot, kokoelmat, kokoelmatyö, kelluva kokoelma

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Library and Information Services

2016 | 37 + 1

Heidi Rautanen

FLOATING COLLECTION

- Experiences of Floating at Four Libraries

A floating collection means a collection wherein items do not have an own branch. The items remain in whichever library they are returned to. The purpose of this thesis is to find out how four Finnish libraries have organized the floating, why they started the floating and what kind of effects the floating had. In this thesis, floating was studied from the point of view of a public library. The commissioner of the thesis was Turku City Library.

The libraries that were studied in the thesis were Espoo City Library, Vantaa City Library, Oulu City Library and Jyväskylä City Library. The study was qualitative and the research method was expert interview. Three interviews were done on the spot and one interview via email. The three main questions were: How have the four Finnish libraries organized the floating?, Why did they start the floating? and What kind of effects did the floating have? In addition, there were questions about preparation, maintenance, problems and the employees' attitude.

Three of the four libraries studied in this thesis use full floating and one library floats only part of its materials. The biggest reasons for the floating were an urge to reduce logistics and enhance the circulation of materials. As a result of the floating, the amount of the materials that were transported between libraries decreased in three libraries and increased in one library. The circulation of materials has grown as a result of the floating. The biggest challenges were balancing and the adaptation of a new mindset.

A generalization of the results is not possible, but it is possible to see some similarities between the theory and the results of the interviews. The potential issues for further study are for example the evaluation of the floating at Turku City Library, floating in a scientific library and the effects of floating on customer satisfaction.

KEYWORDS:

libraries, collections, collection management, floating collection

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 KOKOELMANHALLINNAN PERUSTEITA	2
2.1 Taustaa	2
2.2 Yhteisö-analyysin tekeminen	3
2.3 Kokoelmapolitiikan laatiminen	3
2.4 Aineiston valinta ja hankinta	4
2.5 Aineiston poistaminen	5
2.6 Kokoelman arviointi	5
2.7 Kokoelmayhteistyö	6
3 KELLUVAN KOKOELMAN TAUSTAA	8
3.1 Määritelmä	8
3.2 Historia	8
3.3 Hyödyt	9
3.4 Haasteet	10
3.5 Kellutusmallit	11
4 KELLUTUSTA ULKOMAILLA	13
4.1 HelGe-kirjastot	13
4.2 Vancouverin yleinen kirjasto	14
5 TURUN KAUPUNGINKIRJASTO	15
6 TUTKIMUKSEN TEORIA JA TOTEUTUS	16
6.1 Laadullinen tutkimus	16
6.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskohteet	16
6.3 Asiantuntijahaastattelu	17
6.4 Haastattelujen toteuttaminen	17
7 KELLUTUSTA SUOMESSA	19
7.1 Vantaa	19
7.2 Espoo	22
7.3 Jyväskylä	24
7.4 Oulu	28

8 POHDINTAA **32**

LÄHTEET **35**

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset.

KUVAT

Kuva 1. Tikkurilan kirjasto (Wikimedia Commons 2013).	21
Kuva 2. Sellon kirjasto (Wikimedia commons 2014a).	24
Kuva 3. Jyväskylän pääkirjasto (Wikimedia Commons 2014b).	27
Kuva 4. Oulun pääkirjasto (Wikimedia Commons 2014c).	29

1 JOHDANTO

Yhteiskunnan taloudellinen tilanne heijastuu myös kirjastojen toimintaan. Kiristynvä rahoitus pakottaa kirjastoja kehittämään ja kokeilemaan uudenlaisia toimintamalleja kustannusten pienentämiseksi ja toiminnan tehostamiseksi. Tässä opinnäytetyössä perehdytään tarkemmin toimintatapaan, joka onnistuessaan saattaa hillitä kirjaston kuluja ja lisätä samalla asiakastytyväisyyttä: kelluvaan kokoelmaan. Sillä tarkoitetaan kokoelmaa, jonka niteillä ei ole kotiyksikköä vaan niteet jäävät siihen toimipisteeseen johon palautuvat.

Muulla maailmassa, kuten Yhdysvalloissa ja Kanadassa kellutus on ollut jo pitkään käytössä monissa kirjastoissa. Suomessa kellutus on vielä melko uusi ilmiö ja vasta muutamat kirjastot ovat aloittaneet kellutuksen. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää miten kellutus on Jyväskylän, Oulun, Espoon ja Vantaan kaupunginkirjastoissa järjestetty, miksi kellutukseen on siirrytty ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut. Tarkoituksena on, että edellä mainittujen kirjastojen kellutuskokemuksia voisivat hyödyntää muut kellutusta suunnittelevat kirjastot ja erityisesti Turun kaupunginkirjasto joka on tämän työn toimeksiantaja. Tässä työssä kellutusta tutkitaan yleisen kirjaston näkökulmasta.

Teoriaosuudessa käsitellään ensin kokoelmanhallintaa yleisesti. Tämän jälkeen syvenytään tarkemmin kelluvan kokoelman ominaisuuksiin ja tutustutaan kahteen ulkomaiseen kellutusesimerkkiin. Seuraavassa luvussa esitellään lyhyesti opinnäytetyön toimeksiantaja ja viidennessä luvussa kerrotaan tarkemmin tutkimuksen tekemisestä ja tutkimusmenetelmänä käytetystä asiantuntijahaastattelusta. Empiirisessä osassa perehdytään tarkemmin jokaisen tutkitun kirjaston kellutukseen ja sen seurauksiin. Lopuksi pohditaan saatuja tuloksia sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 KOKOELMANHALLINNAN PERUSTEITA

2.1 Taustaa

Kokoelmanhallinta (collection management) tuli kokoelman kehittämisen (collection development) yläkäsitteeksi 1980-luvulla. Kokoelmanhallintaan katsottiin kehittämisen lisäksi kuuluvan päätöksenteko muun muassa poistojen tekemisestä, aikakauslehtien tilausten lopettamisesta, aineiston säilyttämisestä ja siirtämisestä varastoon. Kokoelman kehittämisellä taas tarkoitettiin aineiston valinnan lisäksi monia muita erilaisia toimintoja, kuten kokoelmapolitiikan tekemistä ja ylläpitoa, käyttäjien ja kokoelman tarpeiden määrittelyä ja arviointia, budjetin hallintaa, suhteiden luomista ja ylläpitoa käyttäjäyhteisöön sekä resurssien jakamisen suunnittelua muiden kirjastojen kanssa. (Johnson 2009, 1.)

Nykyään termiä kokoelmanhallinta käytetään Johnsonin (2009,1) mukaan usein joko yhdessä termin kokoelman kehittäminen kanssa tai sen synonyymina. Johnson (2009, 151, 136–137) käyttää molempia ja laskee kokoelmanhallinnaksi kaiken sen työn, mitä tehdään sen jälkeen kun aineisto on jo osa kirjaston kokoelmaa. Kokoelman kehittäminen puolestaan on kokoelman rakentamista, johon kuuluu muun muassa käyttäjien tarpeiden selvittäminen, aineiston valinta ja hankinta.

Evansin ja Saponaron (2005, 10–11) mukaan kokoelmanhallintaan kuuluu kokoelman kehittämisen lisäksi myös muita kokoelmaan liittyviä toimintoja, kuten aineistojen varastointi ja suojele, laillisuuskysymykset, aineistojen saavutettavuus ja resurssien jakaminen. Evans ja Saponaro (2005, 7-8, 10–11) toteavat kokoelmien kehittämisen olevan universaali ja jatkuva prosessi, joka toistuu yksittäisessä kirjastossa niin kauan kuin se on olemassa. Kokoelman kehittäminen sisältää heidän mukaansa seuraavat osat alueet: yhteisö-analyysin tekeminen, kokoelmapolitiikan laatiminen, aineiston valinta, hankinta ja poistaminen sekä kokoelman arviointi.

Wilén (2007, 18) taas käyttää kokoelmanhallinnan tai kokoelman kehittämisen sijasta termiä kokoelmatyö. Kokoelmatyö voidaan käsittää kahdella tavalla. Ensinnäkin kokoelmatyöllä voidaan tarkoittaa työtä, jota kokoelmien parissa työskentelevät ihmiset tekevät päivittäin, kuten aineistojen valintaa ja hankintaa, poistojen tekemistä, varastointia sekä kokoelman kunnossapitoa. Toisaalta kokoelmatyö voidaan ymmärtää yleiseksi pohdinnaksi kokoelmien luonteesta, jota tarkastellaan sekä kirjaston työntekijöiden että

asiakkaiden näkökulmasta. Tällöin mietitään esimerkiksi onko kokoelma helposti lähestyttävä ja edistääkö tai hankaloittaako aineiston hyllyille sijoittelu aineiston käyttöä (Wilén 2007, 18).

Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi joitakin kokoelmanhallinnan ja kehittämisen osalualueita Evansin ja Saponaron määritelmää mukailten.

2.2 Yhteisö-analyysin tekeminen

Kirjaston palveluja ja kokoelmia pitäisi kehittää oman yhteisön tiedontarpeisiin ja haluihin pohjautuen. Käytännöllisesti katsoen on mahdotonta ja myös tarpeetonta kerätä tietoa palveltavan yhteisön kaikista puolista. Kuitenkin, mitä enemmän tiedetään käyttäjien ja yhteisön jäsenten työrooleista, koulutuksesta, arvoista ja kiinnostuksen kohteista, sitä todennäköisemmin kirjaston palvelut ja kokoelmat vastaavat yhteisön tarpeisiin. (Evans & Saponaro 2005, 20.)

Yhteisöstä on mahdollista kerätä monenlaisia tietoja, kuten kirjaston ja sen palvelemaan yhteisön historiaa koskevia tietoja, maantieteellisiä tietoja, kuten yhteisön laajentuminen, demografisia tietoja, eli esimerkiksi väestönkasvu ja väestörakenne sekä kouluihin ja muihin organisaatioihin liittyviä tietoja. Yhteisöstä kerätty tieto on hyödyksi muun muassa kokoelma-politiikan laatimisessa, aineiston valinnassa ja kokoelman arvioinnissa. (Evans & Saponaro 2005, 20, 31–33.)

2.3 Kokoelmapolitiikan laatiminen

Kokoelmapolitiikka on kokoelman rakentamista ja ylläpitoa varten tehty dokumentti, jonka pohjalta henkilökunta ja käyttäjät toimivat. Dokumentti kuvaa paitsi nykyisiä kokoelmia, myös pakottaa pohtimaan kirjaston tavoitteita ja prioriteetteja. Sen on oltava ajan tasalla ja liityttävä kirjaston muihin keskeisiin pitkän aikavälin suunnitelmiin. Kokoelmapolitiikalla on useita tarkoituksia ja se on enemmän kuin vain työkalu aineiston valintaan. (IFLA 2001,1; Evans & Saponaro 2005, 49.)

Kokoelmapolitiikassa kerrotaan kirjaston tehtävä, kuvaillaan käyttäjäyhteisöä ja nykyisiä kokoelmia vahvuuksineen ja heikkouksineen sekä asetetaan tulevaisuuden tavoitteet. Tyypillisesti hahmotellaan myös ketkä ovat vastuussa kokoelmien kehittämisestä ja hallinnasta. (Johnson 2009,47.) Kokoelmapolitiikka auttaa budjetoinnissa, toimii vies-

tintävälineenä henkilökunnan sekä kirjaston yhteistyötahojen välillä, tukee yhteistä kokoelmankehittämistä, estää sensuuria ja antaa ohjeita lahjoitusten ja poistojen suhteen. (IFLA 2001, 1.)

Kokoelmapolitiikan julkaiseminen riippuu kirjastosta. Osa laittaa kokoelmapolitiikan esille kirjaston verkkosivuille, osa ei. Myös kokoelmapolitiikan laajuus ja yksityiskohtaisuus vaihtelevat kirjastoittain. Kaarinan kirjaston kokoelmapolitiikka (2014) on pitkä ja perusteellinen dokumentti, jossa kuvataan kehysorganisaatiota, kirjastoa ja nykyisiä kokoelmia laajasti. Valintaperusteet käydään läpi kirjastoittain ja pääkirjaston osalta luokittain. Lisäksi määritellään poisto- ja varastointiperusteet sekä mitä kirjastoon ei hankita. Karkkilan kaupunginkirjaston kokoelmapolitiikka (2016) taas on melko lyhyt asiakirja, jossa kirjasto ja sen kokoelmat sekä aineiston valinta- varastointi- ja poistoperusteet määritellään varsin yleisellä tasolla.

2.4 Aineiston valinta ja hankinta

Valinta on sekä taidetta että tiedettä ja kokemuksen, intuition ja tiedon tulosta. Valitsijalla on oltava taitoa valita erilaisten materiaalien ja formaattien välillä, arvioida materiaalien laatua ja pysyä tasapainossa kulujen suhteen. Käyttäjyhteisön, kokoelmapolitiikan ja vastuualueen kirjallisuuden tuntemus ovat myös onnistuneen valintatyön rakennuspalikoita. Ihannetilanteessa valintatyötä tekevällä kirjastoammattilaisella on käytettävissään kokoelmapolitiikka, jossa kuvaillaan kirjaston tehtävä ja käyttäjyhteisö sekä annetaan ohjeita kokoelman kehittämiseen. (Johnson 2009, 108–109.)

Valintaa voidaan ajatella prosessina, johon kuuluu neljä vaihetta: relevanttien teosten tunnistaminen, arviointi, eli kannattaako teos valita ja onko se sopiva kokoelmaan, hankintapäätöksen tekeminen ja teoksen hankinta. Arvioitaessa teoksen sopivuutta kokoelmaan käytetään apuna valintakriteereitä. Ne voidaan jaotella kahteen ryhmään: teokseen omiin ominaisuuksiin liittyviin kriteereihin, kuten sisältö tai aihe, kieli, ajantasaisuus, kirjailijan maine ja ansiot, hinta suhteessa laatuun ja paikallisiin tarpeisiin liittyviin kriteereihin, kuten vastaako teos käyttäjien tarpeita tai kokoelmapolitiikassa määriteltyjä kriteerejä. (Johnson 2009, 112–113, 116.)

Myös hankinta on prosessi, jonka kautta valitut aineistot tulevat kirjastoon. Se on varsin suoraviivaista liike-toimintaa, johon kirjaston asiakkaat eivät liity mitenkään. (Evans & Saponaro 2005, 9-10.) Tyypillisesti hankinnan vastuualueeseen kuuluu seuraavia työ-

tehtäviä: tilauksista huolehtiminen, reklamaatioiden ja peruutusten tekeminen, tilausten vastaanottaminen sekä laskujen maksaminen (Johnson 2009, 119).

2.5 Aineiston poistaminen

Poistaminen on yhtä tärkeä osa kokoelmanhallintaa kuin muutkin vaiheet. Poistamalla materiaalia vapautetaan tilaa uusille aineistoille, parannetaan kokoelman laatua ja kirjaston yleistä ulkoasua sekä helpotetaan aineistoihin käsiksi pääsyä. Ihannetilanteessa aineistoa poistetaan kokoelmasta yhtä säännöllisesti kuin sinne lisätään uutta. Menestyksekkään poistamisen tärkeimpiä elementtejä ovat muun muassa selkeä tarkoitus, järkevä suunnittelu, hyvä viestintä, huolellinen harkinta ja riittävästi aikaa tehdä poistotyötä kunnolla. (Evans & Saponaro 2005, 295; Johnson 2009, 153–154.)

Kirjastolla pitäisi olla vakiintuneet poistokriteerit, jotka ohjaavat poistopäätösten teossa. Poistokriteerit voivat olla samankaltaisia kuin valintakriteerit ja vaihdella kirjastoittain riippuen esimerkiksi kirjaston tehtävästä, prioriteeteista, käyttäjäkunnasta, fyysisistä tiloista, henkilökunnasta sekä kokoelman iästä ja tyypistä. Kolme yleisintä poistokriteeriä ovat vähäinen käyttö, huono kunto ja vanhentunut sisältö. Näiden lisäksi on hyvä miettiä myös esimerkiksi seuraavia asioita: Onko sisältö yhä relevantti? Onko teos ylimääräinen kappale? Onko teos arvokas tai harvinainen tai molempia? Onko se saatavilla muista kirjastoista? Onko teoksella paikallista merkitystä? Onko teoksesta saatavilla uudistettua painosta? (Johnson 2009, 153–154.)

2.6 Kokoelman arviointi

Arvioinnin tarkoituksena on määrittää miten hyvin kokoelma vastaa kirjaston tai sen kehysorganisaation tehtäviä, tavoitteita ja käyttäjien tarpeita. Arvioinnilla pyritään myös tarkastelemaan kokoelmaa itsessään tai suhteessa muihin kokoelmiin ja vertailutapoihin, kuten erilaisiin kirjallisuuslistoihin. Kokoelman arviointi on jatkuva prosessi. Se tarjoaa täsmällisten arviointimenetelmien ja jatkuvan valvonnan kautta tietoa nykyisestä kokoelmasta, edistymisestä kohti kokoelman tavoitteita ja käyttäjäyhteisöstä. (Johnson 2009, 226–228.)

Kokoelman arvioinnin menetelmät voivat olla joko kokoelmakeskeisiä tai käyttö- ja käyttäjäkeskeisiä. Arvioinnissa voidaan käyttää myös kvalitatiivisia tai kvantitatiivisia

menetelmiä. Kokoelmakeskeisillä arviointimenetelmillä tarkastellaan aineiston kokoa, kasvua, monipuolisuutta, tasapainoa ja kattavuutta. Käyttö- ja käyttäjäkeskeisillä menetelmillä tutkitaan ketkä käyttävät aineistoa, miten usein ja millaisia heidän odotuksensa ovat. Kvantitatiivisilla menetelmillä lasketaan erilaisia asioita ja havainnollistetaan kokoelman kasvua ja käyttöä tutkimalla kokoelma- ja käyttäjätalastoja, e-aineistojen käyttöä, kaukopalvelupyynnöitä ja budjetointitietoja. Kvalitatiivisten menetelmien tavoitteena on määrittää kokoelman vahvuudet ja heikkoudet. Jokaisella menetelmällä on etunsa ja haittansa. Käyttämällä kahta tai useampaa menetelmää tasapainotetaan menetelmien heikkouksia ja saadaan parempi käsitys kokoelmasta. (Evans & Saponaro 2005, 319; Johnson 2009, 228–230, 253.)

2.7 Kokoelmayhteistyö

Kokoelmayhteistyöllä on monia muotoja. Kaukopalvelu on kokoelmayhteistyön kaikkein laajalle levinnein muoto, jossa yhden kirjaston pyynnöstä toinen kirjasto lähettää pyydetyn teoksen, joka palautetaan laina-ajan jälkeen takaisin. Pyydetty aineisto voi myös olla esimerkiksi artikkelikopio, jolloin sitä ei tarvitse lähettää takaisin. Yhteishankinnassa joukko kirjastoja hankkii yhteisestä sopimuksesta esimerkiksi hieman kalliimpia materiaaleja ja jakaa hankintakulut. Yhteistyötä voidaan tehdä myös aineistojen luetteloinnissa ja digitoinnissa. (Johnson 2009, 267, 274, 276, 278.)

Kirjastot voivat keskenään sopia hankintavastuun jakamisesta. Esimerkiksi kirjastokimppan sisällä yksittäinen kirjasto hankkii jonkin tietyn aihealueen aineistoa laajemmin kuin muut kimpassa mukana olevat kirjastot. Tämä vaatii sopimuksen tai jonkinlaisen dokumentin, jossa vastuualueet on määritelty. Myös aineistojen säilyttämisen ja varastoinnin suhteen voidaan määrittellä kimpan kirjastoille omat vastuualueensa. (Johnson 2009, 271, 276.)

Anders-kirjastot (Halsua, Kannus, Kaustinen, Kokkola, Lestijärvi ja Toholampi) ovat tietokirjallisuuden osalta määritelleet osalle kirjastoista omat vastuualueet, joita hankinnassa painotetaan. Esimerkiksi Kannuksen kirjasto hankkii muita yksiköitä kattavammin maaseutualan kirjallisuutta, kun taas Toholammin kirjasto hankkii historia- ja yhteiskunta-alan kirjallisuutta laajemmin kuin muut kirjastot. Myös aineistojen varastoinnissa kirjastoille on jaettu omat vastuu-alueet, joita on aikuisten kauno- ja tietokirjallisuudessa sekä lasten ja nuorten kirjallisuudessa. Esimerkiksi aikuisten kaunokirjalli-

suuden osalta Halsua varastoi erityisesti eräkirjallisuutta ja Lestijärvi romantiikkaa. (Anders-kirjastojen kokoelmapolitiikka 2015.)

Kirjastoilla voi myös olla yhteisiä varastoja. Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa toimii valtakunnallinen Varastokirjasto, joka palvelee yleisiä, tieteellisiä sekä muita kirjastoja. Vuonna 1989 avatun Varastokirjaston tehtävänä on vastaanottaa ja säilyttää suomalaisista kirjastoista siirrettäviä aineistoja ja tarjota niitä tarvitsijoiden käyttöön. Vuodesta 1996 lähtien Varastokirjasto on ollut Suomen suurin kaukopalvelukeskus. Kokoelmissa on kaunokirjallisuuden lisäksi aineistoa lähes kaikilta tieteenaloilta ja painettua aineistoa on yli sadalla kielellä. (Varastokirjasto 2016.)

3 KELLUVAN KOKOELMAN TAUSTAA

3.1 Määritelmä

Useimmissa kirjastoissa lainatut niteet on palautettava takaisin kotiyksikköön, mutta kelluvassa kokoelmassa tämä konsepti kääntyy pääläelleen. Kelluvan kokoelman periaate on yksinkertainen: yksi järjestelmä, yksi kokoelma. (Cress 2004, 48.) Kelluvassa kokoelmassa niteellä ei ole pysyvää kotiyksikköä, vaan sen sijaan niteet liikkuvat vapaasti järjestelmään kuuluvien kirjastojen välillä (Horton ym. 2009, 106). Kun asiakas palauttaa niteen, se jää siihen kirjastoon, johon se palautetaan eikä nidettä kuljeteta takaisin siihen kirjastoon, josta se lainattiin. Palautetun niteen sijaintitiedot päivittyvät kirjastojärjestelmään automaattisesti palautuksen jälkeen. (Cress 2004, 48.)

Suurin osa kelluvan kokoelman niteistä jää siis niihin kirjastoihin, joihin ne on palautettu. Niteet liikkuvat kirjastojen välillä asiakkaiden käytön ja varausten mukaan. (Horton ym. 2009, 106.) Mikäli asiakas unohtaa hakea toisesta kirjastosta tilatun varauksensa, ei kyseistä nidettä kuljeteta takaisin siihen yksikköön, mistä varaus tilattiin. Tällöin nide jää osaksi noutoyksikön kokoelmaa. (Bartlett 2014, 2.) Kokoelma siis päivittyy jatkuvasti asiakkaiden toiminnan kautta (Cress 2004, 48).

3.2 Historia

Pohjois-Amerikan ensimmäinen aluekirjasto syntyi vuonna 1930 Luoteis-Kanadaan paikkaan nimeltä Fraser Valley. Koska suuri lamakausi oli pahimmillaan uuden aluekirjaston avatessa ovensa, säästäminen oli avainsana alusta alkaen. Mikäli asiakas sattui palauttamaan teoksen toiseen kirjastoon kuin mistä oli sen lainannut, arvokkaita resursseja ei tuhlatu teoksen palauttamiseen siihen kirjastoon jonne se varsinaisesti kuului. Teoksen omistava yksikkö kun saattoi sijaita mailien päässä haastavan maaston takana. (Bartlett 2014, xiii.)

Ensimmäisen kelluvan kokoelman voidaan siis katsoa syntyneen jo yli kahdeksankymmentä vuotta sitten Fraser Valleyssa. Kokoelman jakaminen ja teosten jättäminen palautuspisteeseensä oli kanadalaista maalaisjärkeä. Monissa Kanadan aluekirjastoissa kelluva kokoelma oli luonnollinen lopputulos eikä innovatiivinen menettelytapa,

kun asiakkaita pyrittiin palvelemaan maantieteellisesti haastavilla alueilla ja rajoitetulla budjetilla. (Bartlett 2014, xii.)

Kellutus alkoi pian levitä Kalliovuorilta itään sekä länteen kohti Kaliforniaa, mutta useiden vuosikymmenten ajan kellutus pysyi Kalliovuorten tarkoin varjeltuna salaisuutena. Vuonna 2004 Coloradossa sijaitsevan Jeffersonin piirikunnan yleisen kirjaston apulaisjohtajana toiminut Ann Cress kirjoitti *Library Journal* –lehteen artikkelin *The latest wave*, joka nosti kellutuksen laajemman kirjastomaailman tietoisuuteen. (Bartlett 2014, 1.)

3.3 Hyödyt

Kelluttamisesta on tullut houkutteleva vaihtoehto kirjastoille yhdestä hyvin yksinkertaisesta syystä; kellutus säästää rahaa (Bartlett 2014, 5). Kellutus vähentää erityisesti kuljetuskustannuksia ja materiaalin käsittelystä koituvia kuluja (Horton ym. 2009, 106). Kuljetusten vähentyminen taas tarkoittaa pienempiä polttoaine- ja huoltokuluja sekä vähentää tarvetta käyttää ulkopuolisia kuljetusyrityksiä. (Bartlett 2014, 5.)

Kustannussäästöjen lisäksi on myös muita hyviä syitä kelluttaa. Kellutus lisää asiakas-tyytyväisyyttä ja nostaa lainausmääriä useasta syystä. Kelluvassa kokoelmassa aineistot liikkuvat sinne missä on kysyntää, jolloin toimipisteiden aineistot uudistuvat jatkuvasti. Niteet myös viettävät enemmän aikaa hyllyissä kuin kuljetuksessa, ja ovat nopeammin lainattavissa. (Bartlett 2014, 5.) Koska joitakin nimekkeitä voidaan hankkia vähemmän, on käytettävissä enemmän rahaa vaikkapa uusien aineistolajien tai suosittujen nimekkeiden lisäkappaleiden hankintaan tai kokoelman monipuolistamiseen kasvattamalla nimekkeiden valikoimaa (Cress, 2004, 48). Asiakkaita ilahduttaa lisäksi se, ettei hakematta jäänyttä varausta lähetetä takaisin siihen kirjastoon, josta se tilattiin. Sen sijaan teos jää noutopisteeseen. Tämä lisää asiakkaiden tyytyväisyyttä sekä säästää henkilökunnan aikaa, koska teosta ei tarvitse tilata ja kuljettaa uudestaan. (Bartlett 2014, 5-6.)

Kelluttaminen säästää aikaa monilla tavoin. Aikaa säästyy, kun kaikkia aineistoja ei tarvitse kuljettaa takaisin kotiyksiköihin. Aineiston käyttökuuntoon saattamisen ollessa keskitettyä, pienenee myös aineiston käsittelyyn käytetty aika. Kelluttaminen pakottaa kehittämään kokoelmanhallintaa, kuten aineiston valintaa ja poistojen tekemistä. Kun kokoelmaa hoidetaan paremmin, vähenee hyllyttämiseen sekä asiakkaalle toiseen kirjastoon lähetettävien teosten etsintään käytetty aika. (Bartlett 2014, 5-6.)

Kelluttaminen vähentää aineiston kulumista. Kun aineistoa kuljetetaan harvemmin, jää niteiden turha käsittely pois, mikä taas pidentää aineiston käyttöikää. Audiovisuaalisen aineiston kohdalla tämä on todellinen helpotus, sillä pakkaaminen vaurioittaa helposti juuri av-aineistoja. Kuljetettavien aineistolaatikoiden määrä myös pienenee ja tämä taas vähentää henkilökunnan fyysistä kuormitusta. (Cress 2004, 48; Bartlett 2014, 6.)

Kelluvassa kokoelmassa asiakkaat osallistuvat kokoelman kehittämiseen. Asiakkaat tekevät valintoja lainaamalla aineistoa ja sitten palauttamalla valintansa antaen samalla henkilökunnalle tietoa tarpeistaan ja mieltymyksistään kirjastoaineistojen suhteen. Lisäksi kelluttaminen rikastaa koko kokoelmaa ja auttaa työntekijöitä tunnistamaan erilaisia ryhmiä ja vähemmistöjä jotka käyttävät kirjastoa. (Bartlett 2014, 6.)

3.4 Haasteet

Kellutuksen toimintaperiaate on yksinkertainen, mutta sen toteuttaminen voi olla vaikeaa. Kelluvaan kokoelmaan siirtyvillä kirjastoilla on oltava käytössään toimiva perusrakenteellinen, kuten nopea kuljetussysteemi ja kirjastojärjestelmän toimittajan tarjoama järjestelmätuki. Sisäiset viestintäkanavat kirjastojen välillä helpottavat prosessia, samoin aineiston valinnan, hankinnan, luetteloinnin ja käsittelyn keskittäminen. (Cress 2004, 48–49.)

Kellutus nähdään tapana tehostaa aineistojen käsittelyä, mutta sillä voi olla yllättäviä vaikutuksia. Vieraskielisten teosten palauttaminen kirjastoon, jossa niille ei ole kysyntää voi muodostua yhdeksi ongelmaksi. Riskinä on, että tällaiseen kirjastoon palautetut kirjat myös jäävät sinne. Asiakkaille, jotka ovat oppineet tuntemaan paikallisen kirjaston kokoelman, uusien kirjojen ilmestyminen saattaa herättää hämmennystä. Kokoelmätietokantaa on käytettävä runsaammin, mikä voi johtaa sekä varausten että kuljetusten kasvuun. Kirjasarjojen osien levitessä kellutuksen kautta eri kirjastoihin, varausmäärät saattavat kasvaa lisäten samalla kuljetusten määrää. Ylimääräisten kappaleiden siirtäminen kirjastosta toiseen voi myös aiheuttaa kuljetusten lisääntymistä. (Carlsson 2014, 7.)

Suurin yksittäinen kelluttamiseen liittyvä haaste on tasapainottaminen. Erityisesti tasapainottamista tarvitaan niiden kirjastojen välillä, joihin aineistoa kertyy joko liikaa tai liian vähän. Tasapainottaminen on henkilökunnan kannalta turhauttavaa ja aikaa vievää ja siihen liittyy myös piilokuluja. Tasapainottamiseen kuuluvat toimet kuten sähköpostien lähettäminen, pakkaaminen, aineistojen palauttaminen ja jatkuva kokoelman tarkkailu ovat näkymättömissä olevia työvoimakustannuksia. (Bartlett 2014, 7, 24.)

Työntekijöille, jotka ovat tottuneet ajattelemaan sivukirjastojen kokoelmia erillisinä kokoelmina, siirtyminen yhteiseen kokoelmaan voi olla haastavaa (Cress 2004, 49). Kelluva kokoelma vaatiikin, että erityisesti kokoelmanhoidosta vastaavien työntekijöiden on katsottava kokoelmaa uusin silmin. Esimerkiksi aineistojen valinnasta vastaavien henkilöiden on otettava huomioon koko kokoelman tarpeet. (Bartlett 2014, 24,81.)

3.5 Kellutusmallit

Kellutusmalleja on yhtä monta kuin on kelluttavia kirjastojakin ja jokainen kelluttamiseen siirtyvä kirjasto muokkaa konseptia omiin tarpeisiinsa sopivaksi. On tärkeää muistaa, ettei kellutus ole kaikki tai ei mitään – valinta. Kellutusta suunnittelevan kirjaston on punnittava koko kokoelman kelluttamisen ja osittaisen kellutuksen etuja ja haittoja ja päätettävä miten edetä. Osa kirjastoista on valinnut maltillisen toimintatavan ja päättänyt kelluttaa vain osaa kokoelmasta, esimerkiksi suosituimpia aineistoja, kuten elokuvia, musiikkia ja uutuuskirjoja. Toiset kelluttavat kaikkea muuta paitsi lasten tai aikuisten tietokirjallisuutta. Joissakin kirjastoissa sivukirjastojen aineistot kelluvat, mutta pääkirjaston aineistot eivät. Osa taas kelluttaa lähes koko kokoelmaa, joitakin erikoiskokoelmia lukuun ottamatta. (Cress 2004, 49; Bartlett 2014, 18, 27.)

Yhdysvalloissa Wisconsinin osavaltiossa sijaitseva Brownin piirikunnan kirjasto aloitti kellutuksen helmikuussa 2011 testaamalla isotekstisten kirjojen kelluttamista. Ensimmäisen kuukauden aikana näiden kirjojen lainaus nousi 14 prosenttia. Huhtikuussa kelluvaan kokoelmaan lisättiin lasten ja aikuisten elokuvat. Syyskuuhun 2011 mennessä elokuvien lainaus oli noussut yli 20 prosenttia vuoteen 2010 verrattuna. Harkinnassa on kelluvan kokoelman laajentaminen ja äänikirjat ovat todennäköisesti seuraava kellutettava aineisto. (Cropper 2012, 19-20.)

Sarasotan piirikunnan kirjastossa Floridassa kellutus otettiin käyttöön huhtikuussa 2008 ja ensimmäisenä alkoi kellua aikuisten kaunokirjallisuus. Muita aineistoja otettiin mu-

kaan vähitellen ja lokakuuhun 2008 mennessä kelluivat aikuisten kaunokirjallisuuden lisäksi aikuisten tietokirjallisuus ja elämäkerrat, isotekstiset kirjat, nuorten aikuisten kauno- ja tietokirjallisuus, nuorten aineistot, elokuvat, espanjankieliset aineistot, äänikirjat sekä musiikki. Kuuden kuukauden aikana kuljetettavien aineistojen määrä laski 2100 laatikosta kuukaudessa 1200 laatikkoon ja toisesta kuljetusautosta voitiin luopua. Vuonna 2012 Sarasotan piirikunnan kirjaston kokoelmista kellui 95 prosenttia. (Ginsky 2012, 18.)

Joissakin kirjastoissa on otettu käyttöön älykkään kelluttamisen malli. Älykkäässä kelluttamisessa järjestelmä organisoi aineistojen jakamista ohjaamalla niteitä sinne missä niille on eniten tarvetta. Kööpenhaminan ja Aarhusin kirjastojen sekä järjestelmätoimittaja Lyngsoe Systemsin kanssa yhteistyössä kehittämä järjestelmä IMMS, eli Intelligent Material Management System huolehtii kelluvan kokoelman tasapainottamisesta määriteltyjen parametrien mukaan, jolloin ei tarvitse manuaalisesti miettiä minne aineistoa kannattaisi siirtää. Järjestelmä myös muun muassa kertoo niteen tarkan sijainnin kuten, hylly, kärry, palautusautomaatti jne. kirjastossa ja nopeuttaa niteiden etsimistä. (Lyngsoe Systems 2016.)

Aalborgin kirjastossa Tanskassa IMMS on tehostanut suuresti aineistojen löydettävyyttä ja jakelua sekä parantanut asiakaspalvelun laatua ja nopeutta. Myös tiettyihin työtehtäviin käytetty aika on huomattavasti pienentynyt, sillä varausten etsimiseen ja käsitteilyyn käytetty aika on vähentynyt neljäkymmentä prosenttia. (Lyngsoe Systems 2016.)

4 KELLUTUSTA ULKOMAILLA

4.1 HelGe-kirjastot

Gävleborgin läänissä sijaitsevat Hälsinglandin ja Gästriklandin maakuntien yleiset kirjastot muodostavat HelGe-kirjastojen yhteenliittymän. HelGe-kirjastoihin kuuluu kaikkiaan kymmenen kuntaa ja 46 kirjastoa. Työntekijöitä on noin 180 ja kokoelmiin kuuluu noin 1,7 miljoonaa kirjaa ja muita aineistoja. Kirjastoyhteistyön tarkoituksena on käyttää kirjastojen resursseja tarkoituksenmukaisemmalla tavalla ja tarjota alueen asukkaille parempia kirjastopalveluja. HelGe-kirjastoilla on yhteisen kirjastokortin ja verkkokirjaston lisäksi yhteiset lainaussäännöt ja aineistokuljetukset. (Söderhamns kommun 2016; HelGe-biblioteken 2016.)

Kellutus aloitettiin HelGe-kirjastoissa Gävleborgin läänikirjaston aloitteesta kesällä 2010, kun läänikirjasto antoi 50 000 kruunua (noin 5200 euroa) vieraskielisen painetun kirjallisuuden hankintaan. Kellutuksella haluttiin supistaa kuljetuksia kirjastojen välillä sekä vähentää aineistojen manuaalista käsittelyä. Lisäksi haluttiin aikaansaada luonnollista vaihtelua kirjastojen aineistotarjontaan ja lisätä käyttäjien mahdollisuutta käyttää yhteistä aineistokokoelmaa. (Nyström 2015, 3.)

Kellutuskokeilua oli kuitenkin vaikea arvioida pelkästään vieraskielisen kokoelman perusteella, sillä kyseinen aineisto ei kellunut kovin paljon. Kellutukseen päätettiin ottaa mukaan rikosromaanit ja äänikirjat, sillä näillä aineistoilla tiedettiin olevan kysyntää. (Carlsson 2014, 6.) Vuodesta 2012 lähtien HelGe-kirjastoissa ovat siis kelluneet seuraavat aineistot: painettu vieraskielinen kaunokirjallisuus, painettu vieraskielinen tietokirjallisuus englanninkielistä kirjallisuutta lukuun ottamatta, aikuisten äänikirjat ja rikosromaanit (Nyström 2015, 4).

Joidenkin HelGe-kimppaan kuuluvien kirjastojen äänikirjojen valikoima on kellutuksen seurauksena kasvanut ja äänikirjoja ovat saaneet sellaisetkin kirjastot joilla ei niitä ole aiemmin ollut. Kellutus on myös tuonut kirjastoihin sellaista vieraskielistä kirjallisuutta, jota ei hyllyistä ole ennen löytynyt. Kelluvan kokoelman liikkuvuus on kasvanut, samoin kuin varausten määrä. Vuosien 2013 ja 2014 välillä varausten määrä nousi 11 prosenttia. Varausten määrän kasvulla ja kelluvan kokoelman liikkuvuuden lisääntymisellä on yhteys, sillä 28 prosenttia varauksista kohdistui kelluvaan kokoelmaan. (Nyström 2015, 7, 23.)

Kelluvaan kokoelmaan kuuluvat kirjat vaikuttavat levittäytyneen melko hyvin kirjastojen välillä. Rikosromaanien kertyminen kirjastoihin ja erityisesti kaksoiskappaleiden suuri määrä ovat kuitenkin muodostuneet ongelmiksi kellutuksen aikana. Ongelmat saattavat johtua sekä varovaisesta suhtautumisesta poistojen tekemiseen että kirjastoihin hankittujen kappaleiden lukumäärästä. HelGe-kirjastoilla ei ole yhteistä kokoelmasuunnitelmaa, joten se miten menetellään täydennyshankintojen suhteen tai nähdään koko HelGe-alueen tarve ennen oman kirjaston tarvetta, vaihtelee kirjastosta riippuen. (Nyström 2014, 7, 20.)

4.2 Vancouverin yleinen kirjasto

Vancouverin kirjastolla on 22 toimipaikkaa ja se on Kanadan kolmanneksi suurin yleinen kirjasto. Vuonna 2015 Vancouverin kirjastossa käytiin noin 6,9 miljoonaa kertaa ja lainattiin lähes 9,5 miljoonaa nidettä. (Vancouver Public Library 2016.) Verkkokäyntejä kertyi 6,4 miljoonaa ja saatavilla oli yli 2,1 miljoonaa nidettä. Uusia nimekkeitä hankittiin lähes 50 000 kappaletta. (Vancouver Public Library Annual Report 2015, 14–15.)

Kellutus aloitettiin Vancouverissa maaliskuussa 2006 aikuisten kaunokirjallisuudesta. Muita aineistoja lisättiin kelluvaan kokoelmaan asteittain ja vuoden 2007 keskivaiheilla kellutus oli pantu kokonaan täytäntöön. Aikuisten kaunokirjallisuuden lisäksi sivukirjastoissa alkoi kellua lasten kaunokirjallisuus, sarjakuvat, aikuisten ja lasten musiikki-cd:t, elokuvat ja isotekstiset kirjat. Myös kaikki näihin kategorioihin kuuluva kiinankielinen aineisto alkoi kellua. Pääkirjasto jäi kellutuksen ulkopuolelle joitakin lastenkirjaston ja monikielisen kirjaston kokoelmia lukuun ottamatta. (Johal & Quigley 2012, 14.)

Kellutuksen tavoitteena oli vähentää sekä kuljetettavan materiaalin määrää että kuljetuksesta vastaavien työntekijöiden työtaakkaa. Samalla haluttiin lisätä niteiden saatavuutta asiakkaille ja antaa kokoelman liikkua itse. Kellutusta arvioitaessa todettiin, että aineistojen kuljetus väheni 22 prosenttia ja 75 prosenttia yleisöstä oli tyytyväisiä aineistojen saatavuuteen. Isotekstisten kirjojen osalta huomattiin, että ne eivät kellu tehokkaasti. Syyksi arveltiin senioreiden rajallista liikkuvuutta. (Johal & Quigley 2012, 13-14.)

5 TURUN KAUPUNGINKIRJASTO

Vapaa-aikatoimialan alaisuudessa toimivaan kaupunginkirjastoon kuuluu pääkirjaston lisäksi 12 lähikirjastoa ja kaksi kirjastoautoa (Turun kaupunginkirjasto 2016). Vuonna 2015 kaupunginkirjastossa käytiin kaikkiaan yli 1,9 miljoonaa kertaa ja tehtiin hieman yli kolme miljoonaa lainaa. Kirjaston verkkopalveluita käytettiin runsaat 1,8 miljoonaa kertaa. Kirjaston menot olivat 11,48 miljoonaa euroa ja tulot hiukan yli miljoona euroa. Henkilöstömenot olivat yli 5,7 miljoonaa euroa ja aineistokulut vähän yli 1,2 miljoonaa euroa. Saatavilla oli yli 880 000 teosta ja uutta aineistoa hankittiin noin 57 000 kappaletta. (Turun kaupunginkirjaston tilastoja 2015.)

Turun kaupunginkirjasto on osa Varsinais-Suomen Vaski-kirjastoverkkoa, johon kuuluu 18 kuntaa, 52 kirjastoa ja 7 kirjastoautoa. Salon kaupunginkirjaston liityttyä mukaan Vaskiin vuoden 2015 lopussa, Vaski-alue laajeni kattamaan lähes 90 % maakunnan väestöstä. (Vilen 2015.) Vaski-kirjastoilla on yhteinen verkkokirjasto, kirjastokortti, käytösäännöt ja kuljetuspalvelu. Turun kaupunginkirjasto on toiminut vuodesta 1970 lähtien myös Varsinais-Suomen maakuntakirjastona, jonka tehtäviin kuuluu alueen muiden kirjastojen tukeminen kokoelmien ja tiedon tarjoamisessa. (Vaski-kirjastojen laajemmat kokoelmalinjaukset 2015; Turun kaupunginkirjasto 2016.)

Turussa kokoelmat eivät vielä kellu, mutta kellutuksen käyttöönottoa on valmisteltu. Valmistelutyön seurauksena Turun kaupunginkirjaston johtoryhmälle esiteltiin kolme mahdollista tapaa järjestää kellutus. Johtoryhmä kannatti täydellisen kellutuksen mallia, jossa kelluvat kaikki aineistot. Vain varastoaineistot ja jotkin tarkkaan rajatut kokoelman osat, kuten lehdet, eivät kellu. Täydellisen kellutuksen malliin päädyttiin, koska silloin kaikki kellutuksen hyödyt ja mahdolliset haitat tulevat esiin. Kellutus myös tukee tulossa olevaa toimintatapamuutosta. Tarkkaa aikataulua kellutuksen aloittamiselle ei vielä ole päätetty. (Turun kaupunginkirjaston johtoryhmän pöytäkirja 29.9.2016.)

6 TUTKIMUKSEN TEORIA JA TOTEUTUS

6.1 Laadullinen tutkimus

Todellisen elämän kuvaaminen on lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa. Siinä keskitytään tarkastelemaan yksittäisiä tapauksia ja tutkimaan niitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Pyrkimyksenä on pikemminkin totuuden löytäminen tai paljastaminen kuin jo olemassa olevien totuusväittämien todentaminen. Tavoitteena laadullisessa tutkimuksessa voi olla esimerkiksi uuden tiedon hankinta, ilmiön kuvaus, ymmärryksen syventäminen, ilmiön tulkinta ja teoreettisesti järkevän tulkinnan tekeminen tai kyseenalaistaminen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161; Puusa & Juuti 2011, 47–48.)

Tyypillisesti laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tutkimaan ihmisen ajatuksia, tunteja, käsityksiä ja tulkintoja erilaisista asioista. Yleensä edellä mainitut ovat syntyneet tutkittavan omakohtaisen kokemuksen kautta. Koska laadullisessa tutkimuksessa on keskeistä tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulman tavoittaminen, on tarkoituksenmukaista hyödyntää menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät hyvin esille. Tämän vuoksi tyypillisiä aineistonkeruussa käytettäviä menetelmiä ovatkin erilaiset haastattelu- ja havainnointimenetelmät. (Puusa & Juuti 2011, 52, 56.)

6.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskohteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena on perehtyä suomalaisten yleisten kirjastojen kellutuskokemuksiin. Tavoitteena on selvittää miten kellutus on neljässä kaupunginkirjastossa järjestetty ja mitä kelluvaan kokoelmaan siirtymisestä on seurannut. Tarkoituksena on, että tutkittujen kirjastojen kokemuksia voitaisiin hyödyntää työn toimeksiantajana toimivassa Turun kaupunginkirjastossa, jossa suunnitellaan kellutuksen aloittamista. Työn tuloksista toivotaan olevan hyötyä myös muille kellutusta harkitseville tai suunnitteleville kirjastoille.

Tutkimuskohteiksi valittiin Espoon, Vantaan, Oulun ja Jyväskylän kaupunginkirjastot. Oulu ja Jyväskylä otettiin mukaan, koska molemmissa kokoelmia on kellutettu jo useamman vuoden ajan, joten näillä kirjastoilla oletettiin olevan eniten tietoa erityisesti kellutuksen vaikutuksista. Jotta tutkittavien kirjastojen joukko ei jäisi liian pieneksi, valittiin mukaan myös Espoon ja Vantaan kaupunginkirjastot, joissa kellutus oli ollut käy-

tössä vasta vähän aikaa. Lisäksi kaikki tutkittavat kirjastot ovat isojen kaupunkien kirjastoja, joten niiden kokemuksista katsottiin olevan eniten hyötyä työn toimeksiantajan kannalta.

6.3 Asiantuntijahaastattelu

Asiantuntijahaastattelussa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista. Kiinnostuksen kohteena ei siis ole niinkään itse asiantuntija, vaan henkilöä haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota hänellä oletetaan olevan. (Alastalo & Åkerman 2010, 373) Yhdenkin asiantuntijahaastattelun kautta on mahdollista saada paljon tietoa ja saatu tieto voi olla aiemmin julkaisematonta (Gilham 2005, 60). Asiantuntijahaastatteluilla on sitä suurempi merkitys, mitä puutteellisempaa tai hajanaisempaa tutkitusta aiheesta saatavilla oleva aineisto on. (Alastalo & Åkerman 2010, 376.)

Asiantuntijahaastattelun haastateltavat ovat parhaiten tutkittavaan aiheeseen perehtyneitä ja todennäköisesti tietävät aiheesta enemmän kuin haastattelua tekevä tutkija (Gilham 2005, 54). Haastateltavien valinta perustuu joko heidän asemaansa tai osallisuuteensa tutkimuksen kohteena olevassa prosessissa tai ilmiössä. Asiantuntijoiden joukko on ilmiötä tai prosessia tutkittaessa yleensä rajallinen ja harvoin korvattavissa. (Alastalo & Åkerman 2010, 373–374.)

Asiantuntijahaastattelu valittiin tutkimusmenetelmäksi, koska tutkimuksen aihe eli kellutus on varsin rajattu ja siitä on saatavilla vain vähän lähdemateriaalia ja tutkimustietoa. Lisäksi kellutus on Suomessa vielä melko uusi ilmiö ja kelluttavia kirjastoja on vähän. Näin ollen myös aiheeseen perehtyneiden asiantuntijoiden joukko on varsin pieni, joten asiantuntijahaastattelujen katsottiin olevan paras tapa saada tietoa tutkittavien kirjastojen kellutuskokemuksista.

6.4 Haastattelujen toteuttaminen

Haastatteluista kolme suoritettiin kasvotusten ja yksi sähköpostitse. Ensimmäinen haastateltava oli Oulun kaupunginkirjaston palvelupäällikkö Noora Valkonen, jota haastateltiin sähköpostitse 2.5.2016. Toinen haastateltava oli Espoon kaupunginkirjaston aineistopäällikkö Miika Miettunen. Häntä haastateltiin Sellon kirjastossa 16.5. Vantaalla haastateltava oli johtava informaatikko Anna-Mari Rantala, jonka haastattelu tehtiin

Tikkurilan kirjastossa 26.5. Viimeinen haastattelu tehtiin 8.6 Jyväskylän pääkirjastossa, jossa haastateltavina olivat osastonjohtaja Leena Kruuti, osastosihteeri Lea Hassinen ja informaatikko Lea Partanen.

Haastattelukysymyksistä (Liite 1) kolme oli erityisen oleellisia opinnäytetyön toimeksiantajan kannalta: miksi kellutukseen siirryttiin, millainen kellutusmalli kirjastossa on käytössä eli mitkä aineistot kelluvat ja mitä vaikutuksia kellutuksella on ollut. Oulun ja Jyväskylän kohdalla kysyttiin tarkemmin kellutuksen vaikutuksista sekä asiakkaiden suhtautumisesta, koska kellutus on ollut molemmissa kirjastoissa jo pidempään käytössä. Jyväskylässä kysyttiin myös kokoelmanhallintatyökalu collectionHQ:n käytöstä. Lisäksi haastateltavilta kysyttiin muun muassa kellutukseen valmistautumisesta, kelluvan kokoelman ylläpidosta, mahdollisista ongelmista sekä henkilökunnan suhtautumisesta kellutukseen.

Kysymykset lähetettiin haastateltaville etukäteen, jotta jokaisella oli mahdollisuus valmistautua haastatteluun. Haastattelujen alussa kysyttiin lupa nimien julkaisemiseen sekä haastattelujen nauhoittamiseen. Nauhoitetut haastattelut litteroitiin myöhemmin. Koska vuorovaikutuksellisilla ja kielellisillä seikoilla ei ollut tutkimuksen kannalta erityistä merkitystä, ei litterointia tehty kovin yksityiskohtaisesti. Litteroinnin jälkeen vastauksia tarkennettiin tarvittaessa sähköpostitse.

7 KELLUTUSTA SUOMESSA

7.1 Vantaa

Vantaan kaupunginkirjastoon kuuluu kymmenen kirjastoa ja kaksi kirjastoautoa. Työntekijöitä kirjastoissa on yhteensä lähes 130. Vuoden 2015 aikana kirjastoissa käytiin yli 1,7 miljoonaa kertaa ja tehtiin runsaat 2,6 miljoonaa lainaa. Verkkokäyntejä tehtiin noin 1,6 miljoonaa. Toimintakulut olivat vuonna 2015 yli 8,5 miljoonaa euroa, josta henkilöstökulut hieman yli viisi miljoonaa ja kirjastoaineistokulut runsaat 780 000 euroa. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015; Vantaan kaupunki 2016.)

Vantaa kirjastot ovat osa HelMet-kirjastoverkkoa, johon Vantaan lisäksi kuuluvat Espoo, Helsinki ja Kauniainen. HelMet-kirjastoilla on yhteinen kirjastojärjestelmä ja verkkokirjasto. Yhteisiä ovat myös muun muassa käytösäännöt, maksupolitiikka, kokoelmat ja aineistokuljetukset kuntien välillä. HelMet-verkko muodostuu 63 kirjastosta, 10 laitoskirjastosta ja kuudesta kirjastoautosta. Henkilökuntaan kuuluu kaikkiaan noin 900 kirjasto- ja media-alan osaajaa. Vuonna 2015 HelMet-kirjastoissa käytiin 11,4 miljoonaa kertaa ja lainattiin 15,7 miljoonaa teosta. (HelMet-kirjastojen esite 2014; Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomus 2015.)

Johtavan informaation Anna-Mari Rantalan (2016) mukaan HelMet-kirjastojen johtoryhmään ajatuksen kellutuksesta toi Espoon kirjastopalveluiden päällikkö Jaana Tyrni, joka kävi tutustumassa Aucklandin kirjastoon Uudessa-Seelannissa. Johtoryhmä kiinnostui kellutusideasta, joten kellutusta päätettiin kokeilla myös HelMet-kirjastoissa. Ensimmäisenä kellutus otettiin käyttöön Vantaalla, jossa syyskuussa 2015 alkoi kellua suurin osa kokoelmista, kirjastoauton aineistot mukaan lukien. Lehdet, HelMet-musiikkivarasto ja ruotsinkielisen Hiekkaharjun koulun kirjaston aineistot rajattiin kellutuksen ulkopuolelle. Kelluvasta kokoelmasta jätettiin lisäksi pois lp-levyt, esineet kuten verenpainemittarit sekä aluksi myös lautapelit. (Rantala 2016.)

Kellutuksen tavoitteena Vantaalla oli ennen kaikkea logistiikan pienentäminen ja kokoelmien monipuolistuminen. Pienten kirjastojen toivottiin saavan kellutuksen kautta hyllyhinsä uutta materiaalia. Aineistojen haluttiin myös olevan enemmän asiakkaiden käytössä kuin makaavan kuljetuslaatikoissa. HelMet-tasolla tavoitteeksi asetettiin Vantaan ja Espoon yhteiskellutus, johon Helsinki liittyisi myöhemmin mukaan. (Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2015; Rantala 2016.)

Vantaalla kellutukseen valmistauduttiin vähentämällä varastoja ja käsikirjastoja sekä lakkauttamalla siirtokokoelma. Isoin tehtävä oli genrejen yhtenäistäminen. Genreistä päätettiin kokouksessa ja päätösten pohjalta kirjastoissa tehtiin tarvittavia muutoksia. Vantaalla kellutusta varten ei perustettu erillistä työryhmää, sillä henkilökunnan pienuudesta johtuen sitä ei katsottu tarpeelliseksi. Kirjastoille kuitenkin valittiin kellutusvastaavat, joiden tehtävänä kellutuksen alkaessa oli jakaa tietoa muulle henkilökunnalle ja toimia vastuuhenkilönä. Henkilökunnalle pidettiin lisäksi kellutusinfoja, joissa sai kysyä mieltä askarruttavia asioita kellutukseen liittyen. (Rantala 2016.)

Kelluvan kokoelman ylläpitoon kuuluvaa tasapainotusta tehdään Vantaalla muun kokoelmanhoidon ohessa. Lisäksi on laadittu kirjastokohtaiset ohjeet, miten muun muassa kelluvien erikoiskokoelmien ja poistojen suhteen menetellään. Kirjastot saavat esimerkiksi lähettää toisilleen vain alle viisi vuotta vanhaa aineistoa, jotta vanhat ja huonokuntoiset aineistot eivät päädy muiden riesaksi. Aineistoa ei siis saa lähettää muille poistettavaksi, vaan jokaisen kirjaston on itse poistettava tarpeeton aineisto. Poistoja tehdäänkin kirjastoissa paljon koko ajan. (Rantala 2016.)

Ensimmäisiä tasapainotustoimia varten hankintaosasto laati kyselyn, jossa kartoitettiin kokoelman tilaa eri kirjastoissa. Lomakkeessa kysyttiin muun muassa mitä aineistoa on liikaa, mitä liian vähän ja mitä uutta pitäisi hankkia. Kyselyn tulosten perusteella aineistovastaavat päättivät tarvittavista aineistosiirroista. Myös aineiston valinnasta vastaavat työntekijät hyödynsivät saatuja tietoja valintatyötä tehdessään. Kyselyn jälkeen aineistopyyntöjä on tehty vain postituslistan kautta ja materiaalia on siirretty pyyntöjen mukaan toimipisteiden välillä. (Rantala 2016.)

Kellutuksen seurauksena aineistot ovat sekoittuneet ja etenkin Tikkurilasta (Kuva 1) on kellunut paljon aineistoa lähikirjastoihin, joissa on jouduttu raivaamaan lisää tilaa hyllyihin. Aineistojen kasautumista on tapahtunut jonkin verran ja esimerkiksi jännityskirjoja sekä dvd-elokuvia on kertynyt kirjastoihin liikaa. Lasten puolella aineistojen vaihtuvuus on ollut suurempaa kuin aikuisten puolella ja suosituimmat aineistot ovat kelluneet eniten. Myös kuljetettavien aineistolaatikoiden määrä on kellutuksen vuoksi selkeästi laskenut. (Rantala 2016.)

Kuva 1. Tikkurilan kirjasto (Wikimedia Commons 2013).

Aineiston valinta ja hankinta on Vantaalla keskitetty, samoin uutuuskirjojen käyttökuntoon saattaminen. Kelluttamisella on ollut oma vaikutuksensa myös aineiston valintaan. Ennen kellutusta, esimerkiksi suomenkielisen aineiston valitsija julkaisi valituista teoksista listan, jossa näkyi montako kappaletta tiettyä kirjaa oli hankittu kuhunkin kirjastoon. Kellutuksen aloittamisen jälkeen, listassa näkyy vain montako kappaletta jotakin tiettyä teosta on yhteensä hankittu. Lukumäärää ei siis ilmoiteta enää kirjastoittain. Kellutuksen myötä myös jännityskirjojen hankintaa on vähennetty. (Rantala 2016.)

Kellutus on vaikuttanut positiivisesti lainamääriin. Tammi-helmikuussa 2016 Vantaan kirjastoista lainattiin lähes kymmenen prosenttia enemmän kuin edellisvuonna samaan aikaan, vaikka Pähkinärinteen ja Martinlaakson kirjastot ovat olleet suljettuina. Eniten lainamäärät ovat nousseet Pointin kirjastossa, jossa nousua oli peräti 48 prosenttia. Koivukylässä lainamäärät nousivat 29 prosenttia, Myyrmäessä 32 ja Tikkurilassa kahdeksan prosenttia. Lainamäärien kasvuun on vaikuttanut osaltaan myös se, että Vantaa sai 250 000 euroa lisää aineistomäärärahaa vuodelle 2016. (Hurjia lainamääriä...2016; Rantala 2016.)

Ongelmiakin on kellutuksen aikana ilmennyt. Kirjastoautoissa oli totuttu siihen, että kirjoja saattoi tarvittaessa ottaa lisää varastosta. Kellutuksen aloittamisen jälkeen kirjastoautosta lainatut kirjat palautuivatkin muualle ja lähtivät siellä lainaan, joten kirjoja ei yhtäkkiä enää ollutkaan varastossa. Tilannetta on korjattu painottamalla valintaa ja hankkimalla kirjastoautoihin paljon uutta aineistoa. Myös muutamista lähikirjastoista tuli aluksi negatiivista palautetta kellutukseen liittyen. Negatiivinen palaute on kuitenkin vähentynyt todennäköisesti siksi, että kyseiset kirjastot ovat huomanneet olevansa ikään kuin voittajia kellutuksessa. Nämä kirjastot ovat saaneet kellutuksen kautta sellaista aineistoa jota muuten eivät olisi saaneet ja lainaluvutkin ovat ehkä kellutuksen myötä nousseet. (Rantala 2016.)

7.2 Espoo

HelMet-kirjastoihin kuuluvan Espoon kaupunginkirjaston missiona on tarjota mahdollisuus tutustua erilaisiin elämäntapoihin ja – arvoihin sekä tilat sivistykseen ja elämyksiin niin paikallisesti kuin verkossakin. Lisäksi kirjasto kantaa yhteiskuntavastuunsa ja seuraa aikaa rohkeasti sekä ketterästi. Kirjaston arvoja ovatkin sivistys, yhteiskuntavastuu, rohkeus ja osaaminen. Kaupunginkirjasto koostuu 16 kirjastosta, kahdesta kirjastoautosta sekä sairaalakirjastosta. Vakituksia työntekijöitä on noin 190. Vuonna 2015 Espoon kirjastoissa käytiin yli 3,3 miljoonaa kertaa ja tehtiin yli neljä miljoonaa lainaa, mikä tekee 14,83 lainaa per asukas. Verkkokäyntejä tehtiin runsaat kaksi miljoonaa. (Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomus 2015.)

Aineistopäällikkö Miika Miettusen (2016) mukaan Espoossa kellutukseen siirryttiin sekä taloudellisista että laadullisista syistä. Kellutuksella haluttiin vähentää kuljetuksia kirjastojen välillä, tehostaa aineistojen kiertoa ja nostaa kokoelman tasoa. Toisaalta ajatuksena oli myös, että kokoelma alkaisi ajan mittaan muotoutua alueellisen kysynnän mukaan. Kellutus aloitettiin tammikuussa 2016, jolloin alkoivat kellua lähes kaikki aineistot, lehtiä ja joitakin marginaalisia aineistolajeja kuten lp-levyjä ja vhs-videokasetteja lukuun ottamatta. Kellutuksesta jätettiin pois myös varastoaineistot, kirjastoauton ja kotipalvelun kokoelmat ja Puolarmetsän sairaalan laitospöytäkirjojen aineistot. (Miettunen 2016.)

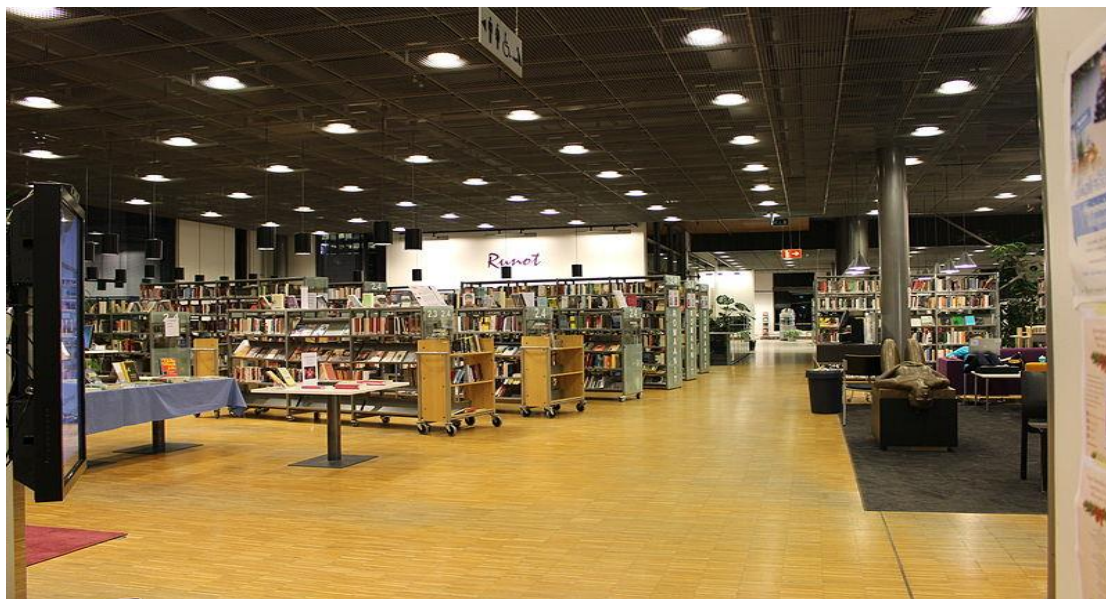
Kellutukseen valmistauduttiin monin eri tavoin. Kellutusprojektityöryhmä kiersi kaikki toimipisteet kartoittaen aineistoja ja laatien listaa tarvittavista toimenpiteistä kellutusta varten. Tarroitus- ja genremerkintöjä yhtenäistettiin ja uutuuskirjojen käyttökuntoon saattaminen keskitettiin. Keskitettyyn valintaan siirryttiin Espoossa jo pari vuotta aiem-

min. Lisäksi oppia haettiin niistä kirjastoista, joissa kellutus on jo käytössä, kuten Oulusta ja Jyväskylästä. Myös Uuden-Seelannin Aucklandin kirjaston kokemuksia hyödynnettiin Espoon kellutuksen suunnittelussa. (Miettunen 2015; Miettunen 2016.)

Henkilökunta on ollut mukana kellutuksen käyttöönotossa muun muassa yhteistyöfoorumien eli syndikaattien kautta. Syndikaatteja on kolme, joihin jokaiseen kuuluu noin kymmenen henkilöä eri kirjastoista. Syndikaattien vetäjinä toimivat kellutus- ja kokoelmakoordinaattorit, joita Espoossa on kaksi, yksi aikuisten ja yksi lasten puolella. Syndikaateissa käsitellään pääasiassa hyvin käytännöllisiä kysymyksiä kellutukseen ja kokoelmanhoitoon liittyen ja niiden tehtävänä onkin levittää tietoa kellutuksesta eri kirjastojen työyhteisöihin. Henkilökunta on myös suhtautunut kellutukseen valmisteluista lähtien hyvin positiivisesti. Espoossa oletettiin muutosvastarinnan olevan suurta, mutta eri kirjastojen työntekijät ovat olleet hyvin mukana kellutuksen suunnittelussa ja käyttöönotossa. (Miettunen 2016.)

Espoossa ei ole käytössä erillistä järjestelmää kelluvan kokoelman ylläpitoa varten. Kirjastojärjestelmä Sierrasta löytyy kuitenkin datatyökalu Decision Center, joka sisältää myös kellutusmoduulin. Sen käyttö on kuitenkin ollut vähäistä, sillä Espoossa on koettu, että kellutus toimii ilman. Aineistojen liiallista kertymistä tai hyllyjen tyhjentymistä korjataan kirjastoissa tasapainottamalla. Espoossa tasapainotusta tehdään kokonaisharkintaa käyttäen ja osana jokapäiväistä kokoelmanhoitoa. (Miettunen 2016.)

Kellutuksen vaikutusten arviointia ei Espoossa ole vielä tehty, sillä kellutus on ollut käytössä vasta lyhyen aikaa. Joitakin vaikutuksia on kuitenkin jo nyt nähtävissä. Kellutus on ollut odotettua itseohjautuvampaa ja aineistojen kertyminen sekä hyllyjen tyhjentäminen on ollut odotettua lievempää ja hallitumpaa. Toisaalta kuvakirjojen ja osittain myös muiden lastenkirjojen liikkuvuus on ollut suurta ja kuljetettavien aineistolaatikoiden määrä on selvästi vähentynyt kellutusta edeltävään aikaan verrattuna. (Miettunen 2016.)

Kuva 2. Sellon kirjasto (Wikimedia commons 2014a).

Isoimmaksi ongelmaksi on muodostunut Sellon kirjaston (Kuva 2) lastenosasto. Lastenosastolla hyllyt uhkaavat tyhjentyä, koska kirjoja lainataan paljon ja ne palautuvat muihin toimipisteisiin. Tilannetta korjataan toimittamalla Selloon säännöllisesti materiaalia niistä kirjastoista, joihin palautuksia tulee paljon, kuten Ison Omenan ja Tapiolan kirjastoista. Henkilökunnalle suurin haaste on ajattelutavan muuttaminen. Enää ei ole meidän ja teidän kirjoja eikä toimipisteiden omia kokoelmia, vaan yksi yhteinen Espoon kokoelma, josta kaikki huolehtivat. Tämän ajattelutavan omaksumisessa riittää vielä työtä. (Miettunen 2016.)

7.3 Jyväskylä

Jyväskylän kaupunginkirjastoon kuuluu pääkirjaston lisäksi 12 sivukirjastoa sekä kolme kirjastoautoa. Jyväskylän kirjastoissa käytiin vuonna 2015 reilut 1,1 miljoonaa kertaa ja tehtiin noin 2,8 miljoonaa lainaa. Lainaajia oli lähes 52 000 ja verkkokäyntejä hieman yli 730 000. Vuodesta 1978 lähtien Jyväskylän kaupunginkirjasto on toiminut myös Keski-Suomen maakuntakirjastona, joka huolehtii alueensa kaukopalvelusta, vastaa aluetietokanta Volmarin ja maakuntakokoelman ylläpidosta ja järjestää koulutusta Keski-Suomen yleisten kirjastojen henkilökunnalle. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015; Jyväskylän kaupunginkirjasto 2016.)

Jyväskylä kuuluu Keski-kirjastoihin, joka muodostuu 23 kunnasta ja yli 50 kirjastosta. Keski-kirjastoilla on muun muassa yhteinen verkkokirjasto ja yhteiset aineistokuljetukset kirjastojen välillä. Keski-kirjastojen kokoelmiin kuuluu noin 2,3 miljoonaa nidettä. Kirjastokimppa syntyi vuonna 2013, kun Aalto-kirjastot, Kepri-kirjastot sekä Laukaan ja Hankasalmen kirjastot yhdistyivät. Vuonna 2014 mukaan liittyivät Joutsa ja Konnevesi. (Maakuntakirjaston tiedote 2013; Jyväskylän kaupunginkirjaston toimintakertomus 2013, 5; Keski-kirjastot 2016.)

Kellutus aloitettiin Jyväskylän kaupunginkirjastossa tammikuussa 2009, kun Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpilahden kunta yhdistyivät. Koska kuljetettavien aineistojen määrä kasvoi kuntaliitoksen myötä ja maalaiskunnassa oli jo käytössä osittainen kellutus, päätettiin kellutus ottaa käyttöön myös uudessa kaupunginkirjastossa. Maalaiskunnassa kellutus aloitettiin jo 1990-luvulla lähinnä käytännön syistä. Aineistomäärärahat olivat todella pienet, joten aineiston saamiseksi esille kaikkiin kirjastoihin siirryttiin kellutukseen. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Kelluva kokoelma on Jyväskylässä tarkoin rajattu. Nyt kirjastoissa kelluvat aikuisten elokuvat, konsolipelit, äänikirjat ja kielikurssit sekä lasten elokuvat ja konsolipelit. Aikuisten kauno- ja tietokirjallisuudesta kelluvat neljä vuotta vanhemmat teokset eli tällä hetkellä ennen 1.1.2013 hankitut teokset. Hankintarajaa siirretään joka vuosi vuodella eteenpäin. Myös aikuisten vieraskielinen kaunokirjallisuus kelluu. Kirjastoautojen kokoelmat ja niiden varastot kelluvat keskenään. Tammikuussa 2017 kelluva kokoelma laajenee, kun aikuisten kaunokirjallisuuden uudetkin teokset sekä runot, näytelmät ja sarjakuvat alkavat kellua. Myös lasten loput av-aineistot musiikkiäänitteet mukaan lukien alkavat kellua. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Kuntaliitos aiheutti kirjastoissa enemmän muutoksia kuin kellutuksen aloittaminen. Suurimpia muutoksia oli lastenkirjojen luokituksen yhtenäistäminen, sillä kolmella yhteen liittyvällä kunnalla oli lastenkirjoille omat luokat. Myös genrejä yhtenäistettiin ja kuljetuspäiviä lisättiin. Yhteen liittyvien kuntien kesken pidettiin palaveri, jossa määriteltiin mitä kellutetaan. Maalaiskunnassa, jossa kellutus oli jo käytössä, tehtiin muutoksia aiempaan käytäntöön. Kellutuksesta keskusteltiin eri asiakaspalvelutiimeissä ja lisäksi perustettiin erillinen kellutustyöryhmä. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Jyväskylässä kelluvan kokoelman ylläpidossa käytetään apuna collectionHQ-järjestelmää. CollectionHQ on kirjastojärjestelmän kanssa yhdessä käytettävä kokoelmanhallintatyökalu, joka kertoo mitä kokoelmassa on ja miten aineistot ovat kiertäneet.

Kokoelmaa ei tarkastella nidekohtaisesti, vaan kokonaisuuksina, kuten luokittain tai genreittäin. (Baer 2016, 12–13.) Järjestelmän antamat täsmälliset tiedot helpottavat esimerkiksi poistojen tekoa. Ongelmana kuitenkin on, että collectionHQ tulkitsee koko kokoelman kelluvaksi. Jyväskylässä järjestelmää on toistaiseksi käytetty apuna lähinnä poistojen teossa, jossa siitä on ollut suurta hyötyä. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Aineistosiirtoja collectionHQ-järjestelmän avulla on vasta alettu harjoittelemaan, joten tähän mennessä aineistoa on pyydetty muilta kirjastoilta sähköpostitse. Aineiston siirtopyyntöjen suhteen Jyväskylässä on päätetty, että kaunokirjallisuudessa ei lähetetä kirjastosta toiseen yli yhdeksän kuukautta hyllyssä seisoneita tai yli 60 kertaa kiertäneitä. Päätöksellä on pyritty siihen, ettei kirjastosta toiseen lähetettäisi huonokuntoisia tai vanhoja teoksia, vaan jokainen kirjasto poistaisi turhat aineistot itse. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Aineiston hankinta on Jyväskylässä kokonaan keskitetty ja valinta osittain. Kelluvaan kokoelmaan kuuluvat aineistot valitaan keskitetysti ja kullakin aineistoryhmällä on oma valitsijansa. Lähikirjastojen siirtokokoelmiin hankittavien musiikkiaineistojen valinta on myös keskitetty. Lasten loppujen av-aineistojen alkaessa kellua alkuvuodesta 2017, keskitetään myös näiden aineistojen valinta. Lisäksi aikuisten kaunokirjallisuuden valinta on tarkoitus keskittää tammikuusta 2017 alkaen. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Aineistomäärärahojen jakaminen on muuttunut kellutuksen myötä. Koko määrärahasta otetaan ensin kellutettaviin aineistoihin käytettävä summa ja loput jaetaan toimipisteittäin. Joillakin osastoilla määräraha aluksi nousi tämän muutoksen takia. Esimerkiksi pääkirjaston lasten ja nuorten osastolle pystyttiin hankkimaan enemmän kirjoja, kun elokuvia ja pelejä alettiin hankkia suoraan kelluvaan kokoelmaan. Kellutusta enemmän aineistomäärärahaan vaikuttavat kuitenkin muut taloudelliset seikat ja myös vuoden vaihteessa alkava aikuisten kaunokirjallisuuden keskitetty hankinta tulee varmasti vaikuttamaan kirjastokohtaisiin määrärahoihin. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Kuljetettavan aineiston määrä Jyväskylässä on noussut kellutuksen aloittamisen jälkeen ja etenkin pääkirjastoon (Kuva 3) suuntautuvien aineistolaatikoiden määrä on kasvanut. Koska poistoja ei ole uskallettu tehdä tarpeeksi, pienissä kirjastoissa ei ole tilaa paikalle kelluvalle aineistolle. Tällöin aineistot jotka eivät sovi hyllyyn tai joita ei

edes haluta, lähetetään pääkirjastoon. Pääkirjastoon palautuu myös paljon lastenkirjoja, erityisesti viikonloppuisin lähikirjastojen ollessa kiinni. Koska lastenkirjat eivät kellu, niitä kuljetetaan laatikoittain kirjastosta toiseen. Kaikki eivät ole vielä myöskään sisäistäneet, että kelluva kokoelma on kaikkien yhteinen kokoelma, josta kaikki huolehtivat. Rungas poistojen tekeminen ja poistosääntöjen kiristyminen toivottavasti vähentävät turhia kuljetuksia. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Kuva 3. Jyväskylän pääkirjasto (Wikimedia Commons 2014b).

Asiakkaat ovat suhtautuneet kellutukseen pelkästään positiivisesti. Henkilökunnan keskuudessa taas kellutus herätti ensin pelkoja ja jälkikäteen tyytyväisyyttä. Kantakaupungissa vastustusta oli eniten, tietämättömyydestä johtuen. Nyt huolta herättää aikuisten kaunokirjallisuuden valinnan keskittäminen. Pienissä lähikirjastoissa pelätään, ettei keskitetyssä valinnassa pystytä ottamaan huomioon kokonaisvaltaisesti kaikkien tarpeita. Myös mahdollinen lastenkirjojen kellutus tulevaisuudessa huolestuttaa lähikirjastojen työntekijöitä. Pelkona on, että kellutuksen myötä lastenkirjat karkaavat lähikirjastoista. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Ongelmia on tuottanut lähinnä poistojen tilastointi. Osakellutuksesta johtuen on jokaisen kirjaston ennen kelluvaan kokoelmaan kuuluvan aineiston poistamista päivitettävä poistettavalle aineistolle omistava yksikkö. Toimipistekohtaisia poistotilastoja on siis vaikea saada. Myös kirjastojärjestelmä Auroran suhteen oli aluksi pieniä ongelmia.

Järjestelmän aiemmassa versiossa ei osittaisen kellutuksen takia näkynyt kunnolla mitä aineistoja on hyllyssä. Aurora 6.0:ssa on tämän asian suhteen kuitenkin edistytty ja nyt järjestelmässä näkyy aidosti mitä on hyllyssä, riippumatta siitä onko aineisto kellova vai ei kellova. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016.)

Jotain olisi voinut tehdä toisinkin. Osakellutuksen sijaan olisi kannattanut aloittaa täydellinen kellutus tai ainakin kellovia aineistoja olisi pitänyt olla alusta lähtien enemmän. Jyväskylän osakellutuksen rakenne on melko monimutkainen. Täydellinen kellutus olisi varmasti ollut paljon yksinkertaisempi ja miettimistä kellutuksen suhteen olisi ollut vähemmän. (Hassinen 2016; Kruuti 2016; Partanen 2016)

7.4 Oulu

Oulun kaupunginkirjasto on jaettu neljään alueeseen, joista jokaisella on oma aluekirjastonsa. Toimipisteitä alueilla on kaikkiaan 23 ja kirjastoautoja kolme. Vuonna 2015 kaupunginkirjaston toimipisteissä käytiin yhteensä 1,8 miljoonaa kertaa ja tehtiin 3,6 miljoonaa lainaa. Oulun kaupunginkirjasto toimii myös Pohjois-Pohjanmaan maakuntakirjastona, jonka tehtävä on tukea alueen kirjastojen toimintaa. Lisäksi maakuntakirjasto ylläpitää maakuntakokoelmaa, huolehtii kaukolainauksesta ja järjestää koulutusta alueensa kirjastoammattilaisille. (Oulun kaupunginkirjasto 2015; Toimintakertomus 2015, 21, 24.)

Oulun kirjastot ovat osa OUTI-kirjastokimppaa, johon kuuluu yhteensä 14 kuntaa ja 49 kirjastoa. OUTI-kirjastoilla on muun muassa yhteinen lainaajarekisteri ja verkkokirjasto, jotka laajenevat loppuvuodesta 2016, kun Kuusamon kaupunginkirjasto liittyy mukaan. Vuodenvaihteessa 2015 - 2016 OUTI-kirjastoissa otettiin käyttöön avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä Koha. Vuoden 2015 aikana OUTI-kirjastoissa käytiin yli 2,8 miljoonaa kertaa ja tehtiin runsaat 5,4 miljoonaa lainaa. (OUTI-kirjastojen toimintavuosi 2015; Toimintakertomus 2015, 3.)

Aineistojen kelluttamisella haluttiin palvelupäällikkö Noora Valkosen (2016) mukaan supistaa kuljetuksia sekä niihin liittyviä töitä ja kustannuksia. Myös työn kuormitukseen liittyviä poissaoloja haluttiin vähentää. Lisäksi haluttiin selvittää, millaisia vaikutuksia kellutuksella olisi kokoelmaan ja lainaukseen. Säästösyistä haluttiin järkeistää aineiston valintaa ja lisätä kokoelman alueellista tasa-arvoa. Myös siirtolainoista haluttiin luopua. (Valkonen 2016.)

Kellutus aloitettiin Oulussa kokeiluluontoisesti jo marraskuussa 2013, jolloin kymmenen lähikirjastoa alkoi kelluttaa aineistoja keskenään. Kellutukseen otettiin mukaan lähes kaikki aineistot ja vain varastoaineistot, esineet sekä muut marginaaliset aineistolajit jätettiin kellutuksen ulkopuolelle. Lisäksi perustettiin audiovisuaalisista ja vieraskielisistä aineistoista koostuva kokoelma, joka kellui kaikissa Oulun kirjastoissa. Tammikuussa 2015 kellutukseen liittyivät pääkirjasto, kirjastoautot ja loput 12 lähikirjastoa. Vuoden 2016 alusta lähtien kellutus vakiintui pysyväksi toimintatavaksi. (Valkonen 2016.)

Kuva 4. Oulun pääkirjasto (Wikimedia Commons 2014c).

Kellutuksesta keskusteltiin Oulussa jo vuosia ennen sen aloittamista. Asiaan perehdyttiin kirjallisuuden kautta sekä tutustumalla Jyväskylän kaupunginkirjaston kellutukseen. Aktiivisesti kellutusta valmisteltiin vuoden 2013 aikana, jolloin laadittiin sisäisiä ohjeita ja yritettiin ennakoida vaikutuksia kokoelmaan sekä työhön kokeilukirjastoissa. Kirjastojen omien tarroitusmerkintöjen käyttö lopetettiin ja uusien aineistojen kohdalla siirryttiin yhtenäisten genretarroitusmenetelmien käyttöön. Lisäksi kellutusta varten perustettiin erillinen työryhmä, joka keräsi henkilökunnan mielipiteitä ja palautetta kellutuskokeiluista jokaisesta kirjastosta. (Valkonen 2016.)

Aineistojen liikkuvuuden ja kysynnän seurantaan varten Oulussa ei toistaiseksi ole mitään järjestelmää, eikä ylläpito ole muutenkaan systemaattista. Yhteisesti on sovittu, että tasapainotusta tehdään kirjastojen oman harkinnan mukaan. Vähissä olevia aineistoja pyydetään lisää muilta kirjastoilta ja ylimääräisiä niteitä lähetetään niihin toimipaikkoihin, joissa niteille arvellaan olevan enemmän kysyntää. Myös poistojen tekeminen on kirjastojen oman harkinnan varassa ja tilastojen perusteella hajautettu poistojen tekeminen vaikuttaa toimivan riittävän hyvin. (Valkonen 2016.)

Aineiston hankinta on jo pitkään ollut keskitettyä Oulussa, mutta osittain kellutuksen seurauksena myös valinta keskitettiin. Aineistomäärärahojen jako muuttui kellutuksen vaikutuksesta kokonaan. Aiemmin jokaisella kirjastolla oli oma määrärahansa, josta kukin kirjasto valitsi haluamansa aineistot varsin vapaasti. Nykyään kaikki aineistot valitaan keskitetysti yhteiskokoelmaan ja lehdillä, av-aineistoilla, aikuisten sekä lasten ja nuorten kirjallisuudella on omat määrärahansa. Toimipisteiden välillä kuljetettavan aineiston määrä väheni kellutuksen takia 30–50 prosenttia. Lisäksi varausmaksusta luovuttiin vuoden 2016 alussa. (Valkonen 2016.)

Työntekijöiden suhtautuminen kellutukseen on vaihdellut torjuvasta innostuneeseen, mutta pääosin suhtautuminen on ollut neutraalia. Eniten henkilökunta on ollut huolissaan oman kirjaston kokoelmasta ja omasta työnkuvasta. Asiakkaille kellutuksesta ei ole erikseen tiedotettu, joten siihen ei ole juurikaan reagoitu. Koska kellutus on vaikuttanut aineistonvalintaan, on sitä koskien saatu asiakkailta jonkin verran palautetta. (Valkonen 2016.)

Oulussa ongelmana on ollut lähinnä tiettyjen aineistojen puute eli kysyntää on ollut enemmän kuin hankittua aineistoa. Tähän on pyritty reagoimaan hankkimalla mahdollisuuksien mukaan lisää tiettyjä aineistoja. Kuljetettavaa aineistoa on yhä melko paljon, vaikka kuljetuskuormat ovatkin pienentyneet. Kirjastot pitäisikin saada haluamaan kellutuksen kautta palautuvat aineistot, jotta kuormaa saataisiin edelleen pienennettyä. (Valkonen 2016.)

Oulussakin olisi voinut tehdä jotakin toisin. Jostakin kirjastosta olisi voinut tehdä eräänlaisen testikirjaston, jonka tilat olisi voinut sopeuttaa selkeästi vastaamaan kellutuksen tarpeisiin. Vähän kiertävä aineisto olisi tarvittaessa siirretty muualle, jotta kellutuspalautuksille olisi saatu tilaa. Kellutus olisi pitänyt aloittaa Oulussa jo aiemmin, sillä ennen kellutusta kuljetusmäärät olivat suuria. Kellutus sopii muutenkin mainiosti Ouluun, koska toimipisteitä on paljon ja asukasrakenne ja aineistot kirjastoissa ovat melko yhtenäiset. (Valkonen 2016.)

8 POHDINTAA

Kellutus on Suomessa vielä melko harvinainen ilmiö, joka vaikuttaa lehtiartikkelien ja tätä opinnäytetyötä varten tehtyjen haastattelujen perusteella olevan kasvava trendi. Muutamien kirjastojen esimerkit ja kellutuksen tuomat hyödyt ovat herättäneet kiinnostusta muissa kirjastoissa ja kellutusta joko suunnitellaan tai se on jo otettu käyttöön monessa kirjastossa. Keskusteluja kellutukseen siirtymisestä käydään varmasti vielä useammassa.

Tässä opinnäytetyössä tutkituista kirjastoista ei yhdessäkään ole vielä arvioitu kellutuksen vaikutuksia, joten tilastotietoja kellutuksen seurauksista ei juuri ole saatavilla. Neljän kirjaston kokemuksista ei myöskään voi tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä eikä haastattelujen tuloksia voi yleistää. Joitakin yhtäläisyyksiä on kuitenkin huomattavissa lähteissä mainittujen seikkojen ja haastatteluissa ilmi tulleiden asioiden välillä.

Lähteiden (Cress 2004; Bartlett 2014) mukaan yksi suurimmista syistä kellutuksen aloittamiseen kirjastoissa vaikuttaa olevan halu vähentää kuljetuksia ja kuljetettavien aineistojen määrää. Se on myös yksi kellutuksen suurimmista vaikutuksista. Tutkituista kirjastoista kolmessa kuljetusmäärät todella vähenivät ja vain Jyväskylässä kävi päinvastoin. Jyväskylässä asia ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen, sillä kuljetusmäärien kasvua selittää osaltaan kuntaliitoksen myötä kasvanut kirjastojen määrä ja kuljetuspäivien lisääntyminen. On myös hyvä huomioida, että Jyväskylässä on käytössä osakellutus ja kolmessa muussa kirjastossa täyskellutus. Onkin siis vaikea sanoa, miten paljon juuri kellutus on lisännyt kuljetusmääriä ja miten paljon muut syyt ovat asiaan vaikuttaneet.

Kellutuksen suurimmaksi haasteeksi mainitaan usein tasapainottaminen. Se näyttäisi haastattelujen perusteella tuottavan eniten ongelmia myös tutkituissa kirjastoissa. Aineistoa kertyy joihinkin kirjastoihin liikaa ja joistakin kirjastoista materiaalit kelluvat muualle aiheuttaen hyllyjen tyhjentymistä. Kellutusta suunniteltaessa olisikin hyvä selvittää miten aktiivisesti kustakin kirjastosta lainataan aineistoa ja miten paljon eri kirjastoihin tulee palautuksia. Näin pystyttäisiin edes jossain määrin ennakoimaan, missä kirjastossa tulee kellutuksen seurauksena olemaan liikaa materiaalia ja missä liian vähän.

Tasapainottamista voi myös helpottaa hankkimalla järjestelmän, joka esimerkiksi seuraa aineistojen liikkumista ja tekee ehdotuksia poistojen sekä aineistosiirtojen suhteen. Tällainen järjestelmä hyödyttää varmasti eniten isoja kirjastoja, joilla on useita toimipisteitä ja paljon materiaalia. Neljästä tutkitusta kirjastosta ainoastaan Jyväskylä on ottanut käyttöön erillisen järjestelmän aineistojen liikkumisen seurantaan varten. Espoossa ja Vantaalla on käytössä kirjastojärjestelmän oma kellutusmoduuli, tosin sen käyttö on kellutuksen alkuvaiheessa ollut vähäistä. Oulussa aineistojen liikkumista kirjastojen välillä seurataan toistaiseksi pelkästään manuaalisesti.

Kirjastojen työntekijöille haasteellisinta kellutuksessa vaikuttaa olevan ajattelutavan muuttaminen. Perinteisesti toimipisteiden kokoelmia on totuttu ajattelemaan erillisinä kokoelmina, mutta kellutuksessa kaikki ovat yhtä ja samaa kokoelmaa. Myös Espoossa, Vantaalla, Oulussa ja Jyväskylässä edellä mainitun ajatuksen omaksuminen on ollut haastavaa. Uuden ajattelutavan sisäistäminen on kuitenkin tärkeää kellutuksen onnistumisen kannalta. Kellutuksen tuomat hyödyt jäävät vähäisiksi, mikäli kokoelman kehittämiseen liittyviä päätöksiä tehdään vain yhden toimipisteen kannalta, eikä ajatella koko kirjaston etua. Kirjaston johdon onkin osattava perustella henkilökunnalle miksi kellutusta tehdään. Toisaalta ajatus yhdestä kokoelmasta omaksutaan ajan myötä, kun totutaan uusiin toimintatapoihin ja nähdään kellutuksen tuomat hyödyt kirjastolle ja sen asiakkaille.

Suomessa vasta yksittäiset kirjastot ovat aloittaneet kellutuksen, mutta muualla maailmassa on jo kokeiltu kirjastokimppojen sisäistä yhteiskellutusta. Siinä kimppaan kuuluvien kirjastojen aineistot kelluvat keskenään. Aivan yksinkertaista ei yhteiskellutuksen aloittaminen ole. Yhteiskellutukseen lähtevillä kirjastoilla on oltava yhteinen kokoelmapolitiikka, jotta kuntarajat ylittävää kelluvaa kokoelmaa pystytään kehittämään yhdessä ja yhteisiä periaatteita noudattaen. Valinta- ja hankintayhteistyön lisääminen, kuljetusten tehokas järjestäminen, erilaiset kustannuskysymykset, asiakkaiden tarpeiden huomioiminen ja kokoelman alueellinen tasa-arvo ovat asioita, joita yhteiskellutusta suunnittelevien kirjastojen on syytä miettiä.

Tässä opinnäytetyössä esitelty Ruotsin HelGe-kirjastojen kellutus on yksi esimerkki kirjastokimppan sisäisestä yhteiskellutuksesta. Suomessa HelMet-kirjastoihin kuuluvat Espoo ja Vantaa suunnittelevat yhteiskellutuksen aloittamista. Tulevaisuudessa yhteiskellutukseen saatetaan siirtyä myös muissa kirjastokimpoissa. Espoon ja Vantaan yhteiskellutus tulee varmasti toimimaan esimerkkinä muille kirjastokimpoille. HelMet-kirjastojen yhteiskellutus voisikin olla mielenkiintoinen ja hyödyllinen jatkotutkimusaihe.

Muitakin jatkotutkimusaiheita löytyy, sillä kellutusta on tutkittu tähän mennessä todella vähän. Tämä opinnäytetyö on tehty toimeksiantona Turun kaupunginkirjastolle, jossa vasta suunnitellaan kellutuksen aloittamista. Luonnollinen jatkotutkimuksen aihe tulevaisuudessa voisikin olla Turun kaupunginkirjaston kellutuksen vaikutusten arviointi. Jatkossa voisi myös olla hyödyllistä selvittää, miten työntekijät ovat kellutuksen Turun kirjastoissa kokeneet.

Kellutusta voisi olla mielenkiintoista tutkia myös asiakkaiden kannalta. Esimerkiksi Jyväskylän ja Oulun kirjastoissa, joissa kellutus on ollut käytössä jo pidemmän aikaa, voisi selvittää kellutuksen vaikutuksia asiakastyytyvyyteen. Tällöin voisi tutkia esimerkiksi onko kellutus vaikuttanut aineistojen saatavuuteen. Kellutusta voisi tutkia myös tieteellisen kirjaston näkökulmasta ja selvittää esimerkiksi eroaako tieteellisen kirjaston aineistojen kellutus jotenkin yleisen kirjaston kokoelman kellutuksesta.

Kelluttamisessa on lukuisia hyviä puolia, mutta siihen liittyy myös suuria haasteita. Muutos perinteisestä kokoelmasta kelluvaan kokoelmaan ei ole helppo. Kelluttamista suunnittelevissa kirjastoissa joudutaankin pohtimaan monenlaisia asioita ja uudistamaan toimintatapoja. Työntekijöiden on hyvä varustautua kellutuksen mukanaan tuomiin muutoksiin positiivisella mielellä, uteliaisuudella ja halulla oppia uutta. Suunnittelun, pohtimisen ja muutosten keskellä on syytä myös muistaa, mihin kellutuksella ennen kaikkea pyritään: kehittämään entistä parempaa kirjastoa.

LÄHTEET

- Anders-kirjastojen kokoelmapolitiikka 2015. Viitattu 3.12.2016. https://www.kokkola.fi/palvelut/kirjasto/kirjastot_ja_palvelupisteet/fi_FI/kirjastot_ja_palvelupisteet/_files/95945167925895250/default/Anders-kirjastojen_kokoelmapolitiikka.pdf
- Baer, T. 2016. Mutusta tietoon. Kirjastolehti 2/2016, Viitattu 14.9.2016. <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/artikkeli/673/mutusta-tietoon/>
- Bartlett, W.K. 2014. Floating collections : a collection development model for long-term success. Santa Barbara (CA): Libraries Unlimited.
- Carlsson, T. 2014. När det flyter fritt– hur funkar det? Biblioteksbladet 1, 4-7. Viitattu 5.6.2016. <http://biblioteksbladet.se/wp-content/uploads/2014/01/BBL-nr-1-2014.pdf>
- Cress, A. 2004. The Latest Wave. Library Journal, vol. 129, no. 16, pp. 48-50. Viitattu 15.5.2015. <http://lj.libraryjournal.com/2004/10/technology/the-latest-wave/>
- Cropper, D. 2012. Floating collections: more freshness, less staff time. Public Libraries, vol. 51, no. 3, pp. 19-20.
- Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomus 2015. Viitattu 19.7.2016. http://www.espoo.fi/fi-FI/Kulttuuri_ja_liikunta/Kirjasto
- Evans, G.E. & Saponaro, M.Z. 2005. Developing library and information center collections. 5th ed. Westport (CT): Libraries Unlimited.
- Gillham, B. 2005. Research Interviewing: The range of techniques. New York: Open University Press.
- Ginsky, A. 2012. Jumping in and learning to float. Public Libraries, vol. 51, no. 3, pp. 17-19.
- Hassinen, L. Osastosihteeri, Jyväskylän kaupunginkirjasto. Haastattelu Jyväskylän pääkirjastossa 8.6.2016.
- HelGe-biblioteken 2016. Om HelGe-biblioteken. Viitattu 4.7.2016. <https://www.helgebiblioteken.se/web/arena/vad-ar-helge>
- HelMet-verkkokirjasto. HelMet-kirjastojen esite 2014. Viitattu 19.7.2016. http://www.espoo.fi/materiaalit/kulttuuri_ja_liikunta/verkkolehti/helmet-fi/index.html
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Horton, V.; Gaetz, I. & Smith, B. 2009. Growth management solutions. Teoksessa Horton, V. & Smith, B. (toim.) Moving materials : physical delivery in libraries. Chicago (IL); ALA Editions.
- Hurjia lainamääriä – kellutus vauhdittaa kirjojen kiertoa. 2016. Vantaan sanomat 3.3.2016. Viitattu 16.8.2016. <http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/371252-hurjia-lainamaaria-kellutus-vauhdittaa-kirjojen-kiertoa>
- IFLA 2001. Guidelines for a collection development policy using the conspectus model. Viitattu 10.11.2016 <http://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/gcdpen.pdf>
- Johal, J. & Quigley, T. 2012. Six years of floating collections: The Vancouver experience. Public Libraries, vol. 51, no. 3, pp. 13-14.

Johnson, P. 2009. Fundamentals of collection development and management. 2nd ed. Chicago (IL): American Library Association.

Jyväskylän kaupunginkirjaston toimintakertomus 2013. Viitattu 30.8.2016. <http://www.jyvaskyla.fi/kirjasto/kokoelmat/julkaisut>

Jyväskylän kaupunginkirjaston verkkosivut. Viitattu 30.8.2016. <http://www.jyvaskyla.fi/kirjasto>

Kaarinan kirjaston kokoelmapolitiikka 2014. Viitattu 26.11.2016. https://www.kaarina.fi/kirjasto/aineistot/fi_FI/kokoelmapolitiikka/

Keski-kirjastojen verkkosivut 2016. Viitattu 30.8.2016. <https://www.keskikirjastot.fi/web/arena/welcome>

Kokoelmapolitiikka 2016. Karkkilan kaupunginkirjasto. Viitattu 26.11.2016. <http://www.karkkila.fi/sivut/FI/Kokoelmapolitiikka>

Kruuti, L. Osastonjohtaja, Jyväskylän kaupunginkirjasto. Haastattelu Jyväskylän pääkirjastossa 8.6.2016.

Lyngsoe Systems 2016. Viitattu 21.11.2016. <http://www.lyngsoesystems.com/>

Maakuntakirjaston tiedote 3/2013. Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto. Viitattu 30.8.2016. <http://www.jyvaskyla.fi/kirjasto/maakunta/tiedotearkisto>

Miettunen, M. 2015. Kelluva kokoelma ei sammaloidu. Lukijan vastuulla. Espoon kaupunginkirjaston johtoryhmän blogi. 30.9.2015. Viitattu 28.7.2016. <http://lukijanvastuulla.kirjasto.ws/?p=569>

Miettunen, M. Aineistopäällikkö, Espoon kaupunginkirjasto. Haastattelu Sellon kirjastossa 16.5.2016.

Nyström, V. 2015. Flytande bestånd i Helge: en utvärdering. Version 3. Viitattu 4.7.2016. <http://www.regiongavleborg.se/Kultur/Verksamhet/Lansbiblioteket-Gavleborg/>

Oulun kaupunginkirjaston verkkosivut. Viitattu 19.8.2016. <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto>

OUTI-kirjastojen toimintavuosi 2015. Viitattu 20.8.2015. <http://www.outikirjastot.fi/toimintakertomukset>

Partanen, L. Informaatikko, Jyväskylän kaupunginkirjasto. Haastattelu Jyväskylän pääkirjastossa 8.6.2016.

Puusa, A. & Juuti, P. 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. JTO-Palvelut Oy: Vantaa.

Rantala, A-M. Johtava informaatikko, Vantaan kaupunginkirjasto. Haastattelu Tikkurilan kirjastossa 26.5.2016.

Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2015. Viitattu 2.8.2016. <http://tilastot.kirjastot.fi/>

Söderhamns kommun 2016. Uppleva och göra. Viitattu 4.7.2016. <http://www.soderhamn.se/biblioteket>

Toimintakertomus 2015. Oulun kaupunginkirjasto – maakuntakirjasto. Viitattu 19.8.2016. <http://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/tietoa-kirjastosta>

Turun kaupunginkirjaston tilastoja 2015. Viitattu 30.6.2016. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_kaupunginkirjaston_tilastoja_2015_0.pdf

- Turun kaupunginkirjaston verkkosivut. Viitattu 30.6.2016. <http://www.turku.fi/turun-kaupunginkirjasto>
- Valkonen, N. Palvelupäällikkö, Oulun kaupunginkirjasto. Sähköpostihaastattelu 2.5.2016.
- Vancouver Public Library 2016. About the library. Viitattu 23.6.2016. <http://www.vpl.ca/about/>
- Vancouver Public Library Annual Report 2015. Viitattu 23.6.2016. <http://user-shwkssz.cld.bz/Vancouver-Public-Library-Annual-Report-2015>
- Varastokirjaston verkkosivut 2016. Viitattu 3.12.2016. <http://www.varastokirjasto.fi/fi/>
- Vaski-kirjastot 2015. Vaski-kirjastojen laajemmat kokoelmaohjeet. Viitattu 30.6.2016. <https://vaski.files.wordpress.com/2013/01/vaskien-laajemmat-kokoelmalinjat.pdf>
- Vantaan kaupunki 2016. Vantaan kaupungin tilastollisen vuosikirjan 2015 Excel-taulukot. Viitattu 2.8.2016. https://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/tietoa_vantaasta
- Vilen, J. 2015. Vaski-kirjastojen palveluissa katkos. Turun Seutusanomat 2.11.2015. Viitattu 30.6.2016. <http://turunseutusanomat.fi/2015/11/vaski-kirjastojen-palveluissa-katkos/>
- Wikimedia Commons 2013. File:Tikkurilan kirjasto1.jpg. Viitattu 23.11.2016. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tikkurilan_kirjasto1.jpg
- Wikimedia Commons 2014a. File:Sello Library - Interior C IMG 2887.JPG. Viitattu 23.11.2016. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sello_Library_-_Interior_C_IMG_2887.JPG
- Wikimedia Commons 2014b. File:Jyväskylä library.jpg. Viitattu 23.11.2016. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jyv%C3%A4skyl%C3%A4_library.jpg
- Wikimedia Commons 2014c. File:Oulu City Library 20140208 01.JPG. Viitattu 23.11.2016. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Oulu_City_Library_20140208_01.JPG
- Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Yleisten kirjastojen hankerekisteri 2015. Kelluva kokoelma ei sammaloidu. Viitattu 4.8.2016. <http://hankkeet.kirjastot.fi/>

Haastattelukysymykset

Espoo, Vantaa

Miksi kellovaan kokoelmaan siirryttiin?

Milloin kellutus aloitettiin?

Mitä odotuksia teillä on kelluvan kokoelman suhteen?

Mitkä aineistot kokoelmastanne kelluvat?

Miten kellutukseen valmistauduttiin?

Miten kellovaa kokoelmaa ylläpidetään?

Miten henkilökunta on suhtautunut kellutukseen?

Miten henkilökunta on ollut mukana kellutuksen suunnittelussa?

Millaisia vaikutuksia kellutuksella on ollut tähän mennessä?

Millaisia ongelmia on ollut?

Jyväskylä, Oulu

Miksi kellovaan kokoelmaan siirryttiin?

Milloin kellutus aloitettiin?

Mitkä aineistot kokoelmastanne kelluvat?

Miten kellutukseen valmistauduttiin?

Miten kellovaa kokoelmaa ylläpidetään?

Miten henkilökunta on suhtautunut kellutukseen?

Miten henkilökunta on ollut mukana kellutuksen suunnittelussa?

Millaisia vaikutuksia kellutuksella on ollut kokoelmatyöhön?

Millaisia vaikutuksia kellutuksella on ollut aineistomäärärahoihin?

Millaisia vaikutuksia kellutuksella on ollut kuljetuksiin?

Millaista palautetta asiakkailta on kellutuksesta saatu?

Millaisia ongelmia on ollut?

Mitä olisitte tehneet toisin?

Millaista hyötyä collectionHQ – järjestelmästä on ollut? (Jyväskylä)